

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Libero Arbitrio Diatribē, Sive Collatio, Desiderii Erasmi
Roterod.**

Erasmus, Desiderius

[Mainz, 1524

VD16 E 3150

Text

urn:nbn:de:hbz:466:1-35467

IN NOMI

NE IESV.

DE LIBERO ARBITRIO ΔΙΑΤΡ ΙΒΗ

sive Collatio, per Desiderium Erasmus

Roterodamum.

INTER difficultates, quae non pau-
cae occurrunt in diuinis literis, uix
ullus Labyrinthus inexplicabilior
quam de libero arbitrio. Nam haec
materia iam olim philosophorum,
deinde theologorum etiam, tum ueterum, tum recentium
ingenia mirum in modum exercuit, sed maiores
sicut opinor, negotio quam fructu. Nuper autem re-
nouata est per Carolstadium & Eccium, sed modera-
tione conflictatione, mox autem uehementius exagi-
tata per Martinum Lutherum, cuius extat de libero
arbitrio assertio. Cui tametsi iam non ab uno responsum
est, tamen quando ita uisum est amicis, experiar &
ipse, num ex nostra quoque conflictatiuncula ueritas
reddi possit dilucidior. Hic scio quosdam protinus ob-
turbatis auribus reclamaturos, ὅτι οὐκ ἔστιν, Eras-
mus audeat cum Lutero congregari. hoc est, cum ele-
phanto

a 2

phanto

DE LIBERO ARBITRIO

phantom musca? Ad quos placandos, si tantillum silentij licebit impetrare, nihil aliud prefabor in presentia, quam id quod res est, me nunquam iurasse in uerba Lutheri. Proinde nemini uideri debebat indignum sicubi palam dissentirem ab illo, nimirum, ut nihil aliud, homo ab homine, tantum abest, ut nefas sit de illius aliquo dogmate ambigere, multo minus, si quis ueritatis eliciendae studio, moderata disputatione cum illo congregiatur. Certe Lutherum ipsum non arbitrator indigne laturum, sicubi quis ab ipso dissentiat, quum ipse sibi permittat, non solum ab omnium ecclesiae doctorum, uerum etiam ab omnium gymnasiarum, conciliorum, Pontificum decretis appellare, quod quum ipse palam & in genue profiteatur, mihi non debet apud illius amicos esse fraudi, si receto. Proinde ne quis hanc pugnam interpretetur, qualis solet esse inter commissos gladiatores, cum unico illius dogmate conflictabor, non in aliud, nisi ut, si fieri queat hac collisione scripturarum & argumentorum fiat euidetior ueritas, cuius indagatio semper fuit honestissima studiosis. Res sine conuicijs agetur, siue quia sic magis decet Christianos, siue quia sic certius inuenitur ueritas, quae sepe numero nimium altercando amittitur. Equidem non ignorabam, quam non essem ad hanc appositus palastram, certe uix alius quisquam

minus exercitatos, ut qui semper arcano quodam na-
 turæ sensu abhorruerim à pugnis, eoq; semper habui
 prius in liberoribus Musarum campis ludere, quam
 ferro cominus congregari. Et adeo non delector asser-
 tionibus, ut facile in Scepticorum sententiam pedi-
 bus discessurus sim ubicunq; per diuinarum scriptu-
 rarum inuiolabilem auctoritatem, & ecclesiæ decre-
 ta liceat, quibus meum sensum ubiq; libens submitto,
 siue assequor quod præscribit, siue nõ assequor. Atq;
 hoc ingenium mihi malo, quam quo uideo quosdam
 esse præditos, ut impotenter addicti sententiæ, nihil
 ferant, quod ab ea discrepet, sed quicquid legunt in
 scripturis, detorquent ad assertionem opinionis, cui
 se semel manciparunt, sicuti iuuenes qui puellam a-
 mant immoderatus, quocunq; se uertunt, imaginan-
 tur se uidere quod amant. Imo, ut, quod est similius,
 conferam, quemadmodum inter eos inter quos incru-
 dit pugna, quicquid forte ad manum est, siue cantu-
 rus sit, siue discus, in telum uertitur. Apud sic affectos,
 quod obsecro potest esse sincerum iudicium? aut quis
 ex huiusmodi disputationibus fructus, nisi ut uterq;
 ab altero consputus discedat? Semper autem erunt quæ-
 plurimi tales, quales describit Petrus apostolus, in-
 docti & instabiles, qui deprauant scripturas ad suam
 ipsorum perditionem. Itaq; quod ad sensum meum at-

DE LIBERO ARBITRIO

tinct, fateor de libero arbitrio multa uariaq; tradi-
 ueteribus, de quibus nondum habeo certam persuasio-
 nem, nisi quod arbitror esse aliquam liberi arbitrii
 um. Lege quidem Martini Lutheri assertionem, &
 integer legi, nisi quod illic fauorem quendam in-
 luan mihi sumpsi, non aliter quam cognitor fauere so-
 let grauatoreo. Et quanquam ille rem omnibus presi-
 dijs magnoq; spiritu uersat agitq; mihi tamen, ut in-
 genue fatear, nondum persuasit. Quod si quis uel in-
 genij tarditati, uel imperitiæ uelit ascribere, cū hoc
 non contendam, modo tardioribus etiam permittant
 uel discendi gratia, congregi cum his quibus dei donū
 uberius contigit, præsertim quum Lutherus minimū
 tribuat eruditioni, plurimum spiritui, qui nonnun-
 quam instillat quedam humilioribus, quæ sōphō il-
 lis negat. Hæc ad illos, qui fortiter clamant, Luthero
 plus esse eruditionis in minimo digitulo, quam Eras-
 mo in toto corpore, quod ego sane nunc nō resellam.
 Ab istis quamlibet iniquis, tamen illud, opinor, impe-
 trabo, ut si per me cōceditur in hac disputatione Lu-
 thero, ne quo pacto grauetur præiudicio doctorum,
 conciliorum, Academiarum Pontificum & Cæsaris,
 ne meam causam deteriore faciat, quorundam in iu-
 dicando temeritas. Etiam si uisus sum mihi, quod illic
 Lutherus tractat, percepisse, attamen fieri potest, ut
 me mea

me mea fallat opinio, eoq; disputatorem agam, non
 iudicem, inquisitorem, non dogmatistam, paratus à
 quocunq; discere, si quid adferatur rectius aut com-
 pertius. Quamquam illud libenter persuaferim medio-
 crius ingenijs, in huius generis questionibus non a-
 deo pertinaciter contendere, quæ citius ledant Chri-
 stianam concordiam, quam adiuuent pietatem. Sunt
 enim in diuinis literis adyta quædam, in quæ deus no-
 luit nos altius penetrare, & si penetrare conemur,
 quo fuerimus altius ingressi, hoc magis ac magis cali-
 gamus, quo uel sic agnosceremus & diuinæ sapien-
 tiæ maiestatem imperuestigabilem, & humane men-
 tis imbecillitatem. Quomodo de speculâ quodam
 Coricio narrat Pomponius Mela, qui primum iucun-
 da quadam amœnitate allestat ac ducit ad se, donec al-
 tius atq; altius ingressos tandē horror quidam ac ma-
 iestas numinis illic inhabitantis submoueat. Huc igitur
 ubi uentū erit, mea sententiâ cōsultius ac religio-
 sius etiam fuerit, clamare cum Paulo, O altitudo di-
 uitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incompre-
 hensibilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles uis-
 eus. Et cum Esaia, Quis audiuit spiritum domini, aut
 quis consiliarius eius fuit, quam de finire quod huma-
 næ mentis excedit modum. Multa seruatur ei tēpori
 quū iam nō uidebūmus per speculū & in enigmate,
 sed reuelat.

speculâ penetrali

Roma. 11.

Esaie. 40.

DE LIBERO ARBITRIO

sed reuelata facie domini, gloriam contemplabimur. Ergo meo quidem iudicio, quod ad liberum arbitriū attinet, quæ didicimus e sacris literis, si in uia pietatis sumus, ut alacriter proficiamus ad meliora, relictorum obliui, si peccatis inuoluti, ut totis uiribus enitiamur, ad eam remediū pœnitentiæ, ac domini misericordiã modis omnibus ambiamus, sine qua nec uoluntas humana est efficax, nec conatus, & si quid mali est nobis imputemus, si quid boni, totū ascribamus diuinæ benignitati, cui debemus & hoc ipsum quod sumus, cæterū quicquid nobis accidit in hac uita siue letum, siue triste, ad nostram salutem ab ullo credamus immitti, nec ulli posse fieri iniuriam à deo natura iusto, etiam si qua nobis uidentur accidere indignis. Nemini desperandum esse ueniam à deo natura elementissimo. Hæc, inquam, tenere, meo iudicio, satis erat ad Christianam pietatem, nec erat irreligiosa curiositate irrumpendum ad illa retrusa, ne dicã supuacana. An deus contingēter præsciat aliquid. Vtrū nostra uoluntas aliquid agat in his quæ pertinent ad eternam salutem, An tantum patiatur ab agente gratia, An quicquid facimus, siue boni, siue mali, mera necessitate faciamus, uel patiamur potius. Sunt quædam quæ deus omnino uoluit nobis esse ignota, sicut diem mortis, & diem extremi iudicij. Non est uestrum

strum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit
 in sua potestate, Actorum 1. & Marci 13. De die autem
 illa uel hora nemo scit, neq; angeli in cœlo, neq;
 filius nisi pater. Quædam uoluit nos scrutari, sic ut
 ipsum in mystico silentio ueneremur. Proinde multa
 sunt loca in diuinis uoluminibus, in quibus quum multi
 diuinariint, nullus tamen ambiguitatem plane rescu-
 it, uelut de distinctione personarum, de conglutinati-
 one nature diuinæ et humanæ in Christo, de peccato
 nunquam remittendo. Quædam uoluit nobis esse notissi-
 ma, quod genus sunt, bene uiuendi præcepta. Videli-
 cet hic est sermo dei, qui neq; petendus est è sublimi
 conscenso cœlo, neq; è longinquo importandus trās-
 misso mari, sed prope adest in ore nostro, & in cor-
 de nostro. Hæc omnibus ediscenda sunt, cætera rectius
 deo committuntur, & religiosius adoratur incog-
 nita, quam discutiuntur imperuestigabilia. Quot ex-
 amina questionum uel contentionum potius nobis pe-
 perit personarum distinctio, ratio principij distinctio
 natiuitatis & processionis? Quas turbas concitauit
 in orbe digladiatio de Conceptione Θεοτόκου Vir-
 ginis? Quæso, quid hæcenus his operosis questionibus
 profectum est, nisi quod magno concordie dispē-
 dio, minus amamus, dum plus satis uolumus sapere?
 Iam sunt quædam eius generis, ut etiam si uera essent
 a s & sciri

Deut. 30.
 Ad Ro. 10.

DE LIBERO ARBITRIO

Et sciri possent, non expediret tamen ea profiteri
promiscuis auribus. Fortasse uerum est, quod solent
garrire sophistæ, deum secundum naturam suam non
minus esse in antro scarabei, ne quid dicam obsceni-
us, quod istos tamen non pudet dicere, quam in cælo.
Et tamen hoc inutiliter disputaretur apud multitudi-
nem. Et tres esse deos, ut uere dici possit iuxta ratio-
nem dialecticæ, certe apud multitudinem imperitam
magno cum offendiculo diceretur. Si mihi constaret,
quod secus habet, hanc confessionem qua nunc utimur
nec fuisse institutam à Christo, nec ab hominibus po-
tuisse institui, et ob hoc non exigendam à quoquam
item non requiri satisfactionem pro commissis, uere-
rer tamen eam opinionem publicare, quod uideam
plerosque mortales mire propensos ad flagitia, quos
nunc utcumque cohibet, aut certe moderatur consen-
di necessitas. Sunt quidam corporum morbi, qui mi-
nore malo tolerantur, quam tolluntur, ueluti si quis
in calido sanguine trucidatorum infantum lauet, ut le-
pra carcat. Ita sunt quidam errores, quos minor perni-
cie dissimules, quam conuellas. Paulus nouit discrimen
inter ea quæ licent, et ea quæ expediunt. Licet uerum
dicere, uerum non expedit apud quoslibet, nec quo-
uis tempore, nec quouis modo. Si mihi constaret in sy-
modo quippiam perperam fuisse constitutum aut de-
finitum,

finitum, liceret quidem uerum profiteri, at non expe-
 diret, ne malis præberetur ansa cōtemnendi patrum
 auctoritatem, etiam in his quæ pie sancteque statuis-
 -sent; dicere, sic illistum pro ratione temporum
 probabiliter uisum fuisse, quod tamen præsens utili-
 -tas suadeat abrogari. Fingamus igitur in aliquo sensu
 uerum esse, quod docuit Vuisleuus, Lutherus asser-
 -uit, Quicquid fit à nobis, nõ libero arbitrio, sed me-
 -ra necessitate fieri, quid inutilius quam hoc paradox-
 -on euulgari mundo? Rursum fingamus esse uerũ iux-
 -ta sensum aliquem quod alicui scribit Augustinus, De-
 -um & bona & mala operari in nobis, & sua bona
 -opera remunerari in nobis, & sua mala opera puni-
 -re in nobis. Quantam fenestram hæc uulno prodita
 -uox innumeris mortalibus aperiret ad impietatem?
 - præsertim in tanta mortalium tarditate, socordia,
 -malicia, & ad omne impietatis genus irreuocabili pro-
 -nitate? Quis infirmus sustinebit perpetuam ac labo-
 -riosam pugnam aduersus carnem suam? Quis malus
 -studebit corrigere uitã suam? Quis inducere poterit
 -animus, ut deum illum amet ex toto corde, qui tarta-
 -rum fecerit æternis cruciatibus feruētẽ, ut illic sua
 -malefacta puniat in miseris, quasi supplicij hominũ
 -delectetur? Sic enim interpretabuntur plerique. Sum-
 -enim ferme mortalium ingenia crassa & carnalia,
 -prona

DE LIBERO ARBITRIO

prona ad incredulitatem, procliuia ad scelera, propensa ad blasphemiam, ut non sit opus oleum addere camino. Itaq; Paulus tanquam prudens dispensator sermonis diuini, frequenter adhibita in cōsiliū charitate, ma uult id sequi, quod expedit proximo, quā quod ex sese licet, & habet sapientiam quam loquitur inter perfectos, inter infirmos nihil iudicat se scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Habet scriptura sacra linguam suam, semet ad nostrum sensum attemperans. Illic enim irascitur deus, dolet, indignatur, furit, comminatur, odit, rursus miserescit, pœnitet, mutat sententiam, non quod huiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui cōueniebat infirmitati tarditatiq; nostræ. Eadem prudentia decet illos opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes susceperunt. Quædam ob hoc ipsi noxia sunt, quod apta non sint, quemadmodum uinum febricitanti. Proinde tales materias fortassis tractare licuerat in colloquijs eruditorum, aut etiam in scholis theologis, quanquā ne hic quidem expedire putarim, ni sobrie fiat, cæterum hoc genus fabulas agere in theatro promiscuæ multitudinis, mihi uidetur non solum inutile, uerum etiam perniciosum. Malim igitur hoc esse persuasum in huiusmodi Labyrinthis non esse terendam ætatem aut ingenium, quam Lutheri

COLLATIO D. ERAS. ROT.

theri dogma uel refellere, uel asserere. Hæc uerbosius præfatus merito uidear, nisi penè magis ad rem pertinere, quam ipsa disputatio. Iam quando Lutherus non recipit auctoritatem ullius scriptoris, quantumuis approbati, sed tantum audit scripturas Canonicas, sanequam libens amplectar hoc laboris compendium. Quum enim tum apud Græcos, tum apud Latinos innumeri sint, qui uel ex professo, uel per occasionem tractant de libero arbitrio, non mediocris negotij fuerit ex omnibus colligere, quid quisq; pro libero arbitrio, aut contra librum arbitrium dixerit, et in explicandis singulorum dictorum sensibus, aut diluendis confirmandisque illorum argumentis, prolixam ac molestantem operam sumere, apud Lutherum et huius amicos etiam inanem, præsertim quum illi non solum inter sese uariant, uerum etiam ipsi sibi nõ satis consent aliquoties. Et tamen illud interim lectorem admonitum uelum, si scripturæ diuinæ testimonijs ac solidis rationibus uidebimur cum Luthero paria facere, ut tum deniq; sibi ponat ob oculos tan numerosam seriem eruditissimorum uirorum, quos in hunc usq; diem tot seculorum consensus approbavit, quorum plerosq; præter admirabilem sacrarum literarum peritiam, uitæ quoq; pietas commendat, quidam etiam doctrinæ Christi, quam scriptis defende-
rant, san-

DE LIBERŌ ARBITRIO

rant, sanguine suo testimonium reddiderunt, quales
 sunt apud Græcos, Origenes, Basilius, Chrysostomus
 Cyrillus, Ioannes Damascenus, Theophylactus, apud
 Latinos, Tertullianus, Cyprianus, Arnobius, Hilaria-
 us, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ne recensea-
 am interim, Thomas, Scotos, Durandos, Capreolos,
 Gabrieles, Aegidios, Gregorios, Alexandros, quorū
 in argumentando uim et argutiam non arbitror cui-
 quam esse prorsus contemnendam, utq; interim semo-
 ueam tot Academiarum, conciliorum, ac summorum
 Pontificum auctoritatem. A temporibus apostolorum
 ad hunc usq; diem, nullus adhuc scriptor extitit, qui
 in totum tolleret uim liberi arbitrij, præter unū Ma-
 nichæum & Ioannē Vuijcleuū. Nam Laurentij Val-
 le, qui propemodum uidetur cum his sentire, auctori-
 tas non multum habet apud theologos ponderis. Ma-
 nichæi uero dogma, quum iam olim magno totius or-
 bis consensu explosum sit & exhibitum, tamen haud
 scio, an minus inutile sit ad pietatem, quam Vuijcle-
 ui ille enim bona malaq; opera refert ad duas in ho-
 mine naturas, sic tanē, ut opera bona debeamus deo
 propter conditionem, & interim aduersus potestā-
 tem tenebrarum relinquit causas implorandi opem
 conditoris, qua prouecti, leuius peccamus, & facili-
 us operamur bonum. Vuijcleuus autem omnia referens ad

COLLATIO D. ERAS. ROT.

felis ad meram necessitatem, quid relinquit uel precē
 bus nostris, uel conatui? Igitur ut ad id quod institue-
 ram, reuertar. Si lector uiderit meæ disputationis ap-
 paratum ex æquo pugnare cum parte diuersa, tum il-
 lud secum expendat, utrum plus tribuendum esse iu-
 dicet tot eruditorum, tot orthodoxorum, tot sancto-
 rum, tot martyrum, tot ueterum ac recentium theo-
 logorum, tot Academiarum, tot conciliorum, tot epi-
 scoporum, & summorum Pontificum præiudicijs,
 an unius aut alterius priuato iudicio. Non quod, ut
 fit in humanis consensibus, ex numero suffragiorum,
 aut ex dignitate dicentium metiar sententiam. Scio
 frequenter usu uenire, ut maior pars uincat meliorē,
 scio non semper esse optima, quæ plurimis proban-
 tur, scio nunquam defuturum in indagacione ueri,
 quod superiorum adijciatur industrie. Fateor par es-
 se, ut sola diuinæ scripturæ autoritas superet omnia
 mortalium omnium suffragia. Verum hic de scriptu-
 ris non est controuersia. Vtraq; pars eandem scrip-
 turam amplectitur ac ueneratur, de sensu scripturæ
 pugna est. In cuius interpretatione si quid tribuitur
 ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs ac-
 tuius, aut perspicacius? Quid in literis sacris exercita-
 tius? Nec Latinis defuit ingenium, nec literarum sa-
 erarū peritia, qui si uatiuæ felicitate cesserunt Græ-
 cis, certe

DE LIBERO ARBITRIO

eis, certe monumentis illorum adiuti, potuerunt Gre-
 corum industriā æquare. Quod si in hoc iudicio ma-
 gis spectatur uita sanctimonia quam eruditio, uide-
 quales uiros habeat hæc pars, quæ statuit liberū arbi-
 trium. Faceſſat odioſa, quod aiunt iure conſulti, com-
 paratio. Nolim enim quosdam iſtos noui Euangelij
 præcones, cum ueteribus illis conferre. Hic audio,
 Quid opus eſt interprete, ubi dilucida eſt ſcriptura?
 Si tam dilucida eſt, quur tot ſeculis uiri tam excellen-
 tes hic cæcutierunt, idq; in re tanti momenti, ut iſti
 uolunt uidere? Si ſcriptura nihil habet caliginis, quid
 opus erat Apoſtolorum temporibus prophetia? Hoc
 erat donū ſpiritus. Sed haud ſcio, an quemadmodum
 ſanatiōes & lingue ceſſarunt, ita ceſſarit & hoc cha-
 riſma. Quod ſi non ceſſauit, quærendum eſt, in quos
 deriuatum ſit. Si in quolibet, incerta erit omnis in-
 terpretatio. Si in nullos, quum & hodie tot obſcuri-
 tates torqueant doctos, nulla erit interpretatio certa.
 Si in eos qui ſucceſſerant in locum Apoſtolorum, re-
 clamabunt multis iam ſeculis multos ſucceedere in lo-
 cum Apoſtolorum, qui nihil habent ſpiritus apoſtoli-
 ci. Et tamen de illis, ſi cetera paria ſint, probabilius
 præſumitur, quod deus his inſundit ſpiritus, quibus
 tribuit ordinem, quemadmodum ueriſimilius credi-
 mus baptizato datam gratiam, quam non baptizato.
 Sed donec

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Sed donemus, sicuti re uera donandum est, fieri posse
 ut unicuique humili & idiotæ reuelat spiritus, quod
 multis eruditus non reuelauit, quandoquidem hoc no-
 mine Christus gratias agit patri, quod quæ cælasset
 sapientes & prudentes, hoc est, scribas, phariseos &
 philosophos, reuclasset vniuersis, hoc est, simplici-
 bus, & iuxta mundum stultis. Et fortasse talis stultus
 fuit Dominicus, talis Franciscus, si licuisset illis suum
 sequi spiritum. Sed si Paulus suo seculo, quo uigebat
 domum hoc spiritus, iubet probari spiritus, an ex deo
 sint, quid oportet fieri hoc seculo carnali? Vnde igitur
 explorabimus spiritus? Ex eruditione? Vtrinque
 Rabini sunt. Ex uita? Vtrinque peccatores. In altera to-
 tus sanctorum chorus, qui statuunt liberum arbitri-
 um. Verum aiunt, sed homines erant. At ego iam ho-
 mines confero cum hominibus, nõ homines cum deo.
 Audio, Quid multitudo facit ad sensum spiritus? Res-
 spondeo, Quid facit paucitas? Audio, Quid facit mi-
 tra ad intellectum scripturæ diuinæ? Respondeo, Quid
 facit sagum, aut cuculla? Audio, Quid facit cognitio
 philosophiæ, ad cognitionem sacrarum literarum?
 Respondeo, Quid facit inscitia? Audio, Quid facit
 ad intellectum scripturæ congregata synodus, in qua
 fieri potest, ut nullus habeat spiritum? Respondeo,
 Quid faciunt conuenticula priuata paucorum, in qui-
 bus ueris

b

bus ueris

DE LIBERO ARBITRIO

bus uerisimilius est neminem esse, qui habeat spiritum? Paulus clamat, An experimentum queritis inhabitatis in me Christi? Non credebatur Apostolis, nisi miracula fide adstruxissent doctrinae, nunc quilibet sibi postulat credi, quod affirmet se habere spiritum Euangelicum. Apostoli quoniam excutiebant uiperas, sanabant aegrotos, excitabant mortuos, imposta manu dabant donum linguarum, ita demum creditum est, & uix creditum est illis paradoxa docentibus. Nunc quum iuxta communem opinionem adferant pene $\pi\alpha\sigma\epsilon\sigma\theta\epsilon\sigma\tau\epsilon\epsilon$, nullus illorum adhuc extitit, qui uel equum claudum sanare potuerit. Atque utinam quidam absque miraculis praestarent sinceritatem ac simplicitatem morum Apostolicorum, qui nobis tardiusculis essent miraculorum uice. Non haec proprie dixerim in Lutherum, quem de facie non noui, ac scripta hominis legens, uarie afficio, uerum in aliis quosdam mihi propius notos, qui si quid controuersae incidit de sensu scripturae, nobis ueterum orthodoxorum interpretationem adferentibus, statim occurrunt, homines erant. Rogantibus quoniam argumento sciri possit quae sit uera interpretatio scripturae, quum utrinque sint homines, respondent, indicio spiritus. Si roges, quum illis, quorum aliquot etiam miraculis aeditis inclaruere mundo, desuerit spiritus potius quam

COLLATIO D. ERAS. ROT.

tius quam ipsis, sic respondent, quasi mille trecentis
 annis nullum fuerit Euangelium in mundo. Si requi-
 ras ab illis uiam spiritum dignam, respondent, se fide
 iustos esse non operibus. Si requiras miracula, dicunt
 iam olim cessasse, nec opus esse iam in tanta luce scri-
 pturarū. Hic si neges hac in parte esse dilucidam scri-
 pturam in qua tot summi uiri caligarint, circulus ad
 caput redierit. Iam ut demus eum qui spiritum habet
 certum esse de sensu scripturæ, quo modo mihi consta-
 bit, quod ille sibi sumit? Quid faciam, ubi multi diuer-
 sos sensus adferunt, quorum unusquisq; se iurat habe-
 re spiritum? Ad hæc quum spiritus non isdem sugge-
 rat omnia, labi falliq; potest alicubi etiam is, qui ha-
 bet spiritum. Hæc aduersus illos, qui tam facile reijci-
 unt ueterum interpretationem in sacris libris, ac su-
 am nobis sic opponunt, uelut ex oraculo proditam.
 Postremo ut demus Christi spiritum passurum fuisse
 populum suum errare in leuioribus, unde non mag-
 nopere pendet hominum salus, qui credi potest illum
 annis plus mille trecentis dissimulasse errorem eccle-
 siæ suæ, nec ex tot sanctissimis uiris dignum habuisse
 quenquam, cui hoc inspiraret, quod isti contendunt
 esse totius Euangelicæ doctrinæ caput? Verum hic ut
 aliquando finia, quid alij sibi arrogent, ipsi uiderint,
 ego mihi nec doctrinam arrego, nec sanctimoniam,
 nec fido

DE LIBERO ARBITRIO

nec fido spiritui meo, simplici tamen sedulitate proferam in medium, quæ mouent animum meū. Si quis docere conabitur, sciens non reluctabor ueritati. Siu ciuilitate & absq; conuicijs conferenti uerius quam disputanti, malint maledicere, quis non desiderabit in eis spiritum euangelicum, quem semper habent in ore? Paulus clamat, Infirmū in fide suscipite. Et Christus, Linum fumigans non extinguit. Et Petrus apostolus, Sitis, inquit, semper parati ad satisfaciendum omnibus postulantibus à uobis rationem, de ea quæ in uobis est specū mansuetudine & reuerētia. Quod si respondebunt, Erasinum uelut utrem uetulum non esse capacem musti spiritus, quod ipsi propinant orbi, si sibi tantopere fidunt, saltem eo loco nos habent, quo Christus habuit Nicodemum, apostoli Gamalielē. illum licet crassum, sed discendi auidum nō repulit dominus, hunc suspendentem sententiam donec exitus rei doceret, quo spiritu gereretur, discipuli non sunt aspernati.

Absolui dimidium huius libri, in quo si persuadeo quod proposui, satius esse de rebus huiusmodi nō contendere superstitiosius, præsertim apud uulgum, nihil opus est argumentatione, ad quam nunc accingor, optans, ut superet ubiq; ueritas, quæ fortassis ex collatione scripturarum, uelut ignis ex collisione silicium

COLLATIO D. ERAS. ROT.

licum emicabit. Principio negari non potest in sacris
 literis plurima esse loca, quæ plane statuere uidentur
 liberum hominis arbitrium. Rursus in iisdem esse nõ-
 nulla, quæ uidentur in totum tollere. Constat autem
 scripturam secum pugnare non posse, quum ab eodẽ
 spiritu tota proficiscatur. Prius igitur recensebimus
 ea, quæ nostra confirmant, mox ea quæ ex aduerso
 stare uidentur, diluere conabimur. Porro liberum ar-
 bitrium hoc loco sentimus, uim humanæ uoluntatis
 qua se possit homo applicare ad ea quæ perducunt ad
 eternam salutem, aut ab iisdem auertere. Ab his qui
 statuunt liberum arbitrium illud in primis proferr
 solet, quod legitur in libro cui titulus Ecclesiasticus,
 siue sapientia Sirach, cap. 15. *Deus ab initio consti-*
tuit hominem, et reliquit illum in manu consilij sui
 Adiecit mandata & præcepta sua, Si uolueris manda-
 ta conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fi-
 dem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem,
 ad quod uolueris, porrige manum tuam. Attende ho-
 minem uita & mors, bonum & malum, quod placue-
 rit ei, dabitur illi. Non puto quenquam excepturum
 hic aduersus auctoritatem huius operis, quod, ut in dicit
 Hieronymus, olim apud Hebræos non habitum sit
 in canone, quum ecclesia Christi magno consensu re-
 ceperit in suum canonem, neq; causam uideo, quur
 b 3 Hebræi

Deus ab initio consti-
tuit hominem, et reliquit illum in manu consilij sui

DE LIBERO ARBITRIO

Hebræi librum hunc à suo canone iudicant excludendum, quum parabolâ Solomonis, et Canticum amatorium receperint. Etenim quod duos posteriores libros Esdræ, historiam apud Danielem de Zusanna, ac Belo dracone Iudith, Hester, aliâq; nonnulla non receperunt in canone, sed inter hagiographa numerant, quid illos mouerit, facile diuinat, qui libros eos attentius legerit. Ceterum in hoc opere tale nihil obstrepat lectori. Hic itaq; locus declarat Adam nostri generis principem sic fuisse conditum, ut ratione haberet incorruptam, quæ dignosceret quid expectandum, quid fugiendum, sed addita est uoluntas, incorrupta, quidem & illa, sed libera tamen, ut, si uellet, posset sese à bono auertere & ad malum deflectere. Eodem in statu conditi sunt angeli, priusquam Lucifer cum suis sodalibus deficeret à conditore suo. In his qui collapsi sunt, sic penitus corrupta est uoluntas, ut sese non possint ad meliora recipere, in his qui perstiterunt, sic est confirmata bona uoluntas, ut iam ne possit quidem sese ad impietatem deflectere. In homine sic erat recta liberaq; uoluntas, ut absq; noua gratia potuerit in innocentia perseuerare, sic tamen, ut absq; presidio nouæ gratiæ non potuerit assequi felicitatem immortalis uitæ, quam suis pollicitus est dominus Iesus. Hæc tametsi non possunt omnia apertis
scriptura-

COLLATIO D. ERAS. ROT.

scripturarum testimonijs conuinci, tamen à patribus
 orthodoxis non improbabiler differta sunt. Ceterū
 in Eua, non solum uoluntas corrupta uidetur, uerum
 etiam ratio, siue intellectus, unde scatent fontes omni
 um bonorum ac malorum. Videtur enim illi persua-
 sisse serpens uanas fuisse minas, quibus interdixerat
 dominus, ne quid contingerent de ligno uitæ. In Adā
 magis uidetur corrupta uoluntas ob immodicū quen-
 dam amorem erga sponsam suam, cuius animo maluit
 indulgere, quam præcepto dei, quanquam & in hoc
 arbitror corruptam fuisse rationem, ex qua nascitur
 uoluntas. Ea uis animi qua iudicamus, quam non re-
 fert, siue uocū i. mentē aut intellectum, siue λόγος
 i. rationem dicere malis, per peccatum obscurata est,
 non extincta, uoluntas qua eligimus aut refugimus,
 hætenus deprauata fuit, ut suis naturalibus præsidijs
 non posset sese reuocare ad meliorē frugem, sed amis-
 sa libertate cogebatur seruire peccato, cui se uolens
 semel addixerat. Sed per dei gratiam, condonato pec-
 cato, hætenus facta est libera, ut iuxta sententiam Pe-
 lagianorum absq; præsidio nouæ gratiæ posset adipi-
 sci uitam æternam, sic tamen, ut salutē suam deo fer-
 ret acceptam, qui & condidit, & restituit liberum
 arbitrium, secundum orthodoxos, sic posset ope diui-
 næ gratiæ semper adiuuantis conatum hominis, per-
 b 4 seuerare

seuerare in recto statu, ut tamen non careret procliuitate ad malū, ex semel inoliti peccati uestigijs. Quē admodum autem progenitorum peccatum in posteros deriuatum est, ita & ad peccandum procliuitas transit in omnes, quam gratia peccatum abolens, haec minus mitigat, ut uinci possit, non extirpari. Non quod hoc non possit gratia, sed quia nobis non expediat. Quemadmodum autem in his qui gratia carēt (de peculiari loquor) ratio fuit obscurata non extinguita, ita probabile est in ipsa uoluntatis uim nō prorsus extinctam fuisse, sed ad honesta inefficacē esse factam. Quod oculus est corpori, hoc ratio est animo. Ea partim illustratur luce natia, quae insita est omnibus, licet non pari mensura, de quo meminit psalmus, Signatum est super nos lumen uultus tui domine, partim praeceptis diuinis ac literis sacris, quemadmodum dicit psalmes noster, Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Vnde nascitur nobis triplex legis genus, lex naturae, lex operū, lex fidei, ut Paulinis utar uerbis. Lex naturae penitus insculpta mentibus omnium, tam apud Scythas quam apud Graecos, dicitur iniquū esse, si quis alteri faciat, quod sibi nolit fieri. Et philosophi sine luce fidei, sine adminiculo diuinae scripturae, ex rebus conditis cognouerunt sempiternam dei uirtutem ac diuinitatē, ac de bene uiuendo multa praecepta reli-

Psalm. 4.

Psalm. 118.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

cepta reliquerunt, uehemēter congruentia cum præceptis Euangelicis, multisq; uerbis ad uirtutem adhortantur, detestantes turpitudinem. Et in his probabile est fuisse uoluntatem aliquo modo propensam ad honesta, sed inefficacem ad salutem eternā, nisi per fidem accederet gratia. Lex autem operum imperat & comminatur pœnam. Ea peccatum congeminat, & gignit mortem, nō quod mala sit, sed quod ea præcipiat, quæ sine gratia præstare non possumus. Lex fidei, quum magis ardua præcipiat quam lex operum tamen addita copiosa gratia, quæ per se sunt impossibilia, reddit etiam dulcia, nō modo facilia. Fides igitur medetur rationi læsæ per peccatum, charitas prouehit uoluntatem inualidam. Lex quodammodo operum erat, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quacunq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Rursum per Moysen lex operum lata est, Ne quem occidas, si occideris occideris, ne commiseras adulterium, si commiseras, lapidaberis. Sed quid dicit lex fidei, quæ iubet diligere inimicos, quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet contemnere uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim regnum cœlorum. Et confidite, quia ego uici mundum. Et, Ego uobiscum sum usq; ad consummationē seculi. Hanc legem expresserunt apostoli,

Gene. 3.

Exod. 20.

Deut. 5.

Luca. 12.

Ioan. 16.

Matth. 28.

b s apostoli,

DE LIBERO ARBITRIO

apostoli, quum cæsi uirgis pro nomine Iesu, gauden-
 tes abirent à conspectu consilij. Hinc Paulus, Omnia
 possum in eo, qui me corroborat. Nimirum hoc est,
 quod dicit Ecclesiasticus, Et adiecit mandata & pre-
 cepta sua. Quibus? Primum duobus illis generis huma-
 ni principibus per seipsum, post Iudæicæ genti per
 Moysen & prophetas. Lex ostendit quid uelit deus,
 proponit pœnam ni pareas, proponit præmium si pa-
 reas. Ceterum eligendi potestatem illorum relinquit
 uoluntati, quam illis condidit liberam & utroq; uo-
 lubilem. Et ideo si uolueris mandata conseruare, con-
 seruabunt te. Et rursum, Ad quod uolueris, porrige
 manum tuam. Si latuisset hominẽ boni maliq; discrimen
 ac uoluntas dei, non poterat imputari, si peccata
 rã elegisset. Si uoluntas non fuisset libera, non po-
 tuisset imputari peccatum, quod peccatum esse desi-
 nit, si non fuerit uoluntarium, nisi quum error, aut
 uoluntatis obligatio ex peccato nata est. Ita per uim
 stupratæ, non imputatur quod est passa. Quanquam
 autem hic locus quem adduximus ex Ecclesiastico,
 peculiariter quadrare uidetur in primos illos progē-
 nitores, tamen aliquaratione ad uniuersam posteri-
 tatem Adæ pertinet, non pertineret autem, si nulla
 esset in nobis liberi arbitrij uis. Quanquam enim ar-
 bitrij libertas per peccatum uulnus accepit, non ta-
 men ex-

COLLATIO D. ERAS. ROT.

men extincta est, & quanquam contraxit claudica-
tionem, ut ante gratiam propensiores simus ad ma-
lum quam ad bonum, tamen excisa non est, nisi quod
enormitas criminum & assuetudo peccandi, uelut
in naturam uersa, sic offuscet nonnunquam mentis
iudicium, sic obruit arbitrij libertatem, ut illud extin-
ctum, hec penitus adempta uideatur. Porro quantum
ualeat in nobis liberum arbitrium post peccatum &
ante gratiam, mire uariant, & ueterum & recentio-
rum sententiae, dum alius aliud spectat. Qui uitabant
desperationem ac securitatem, sed ad spem & cona-
tum acuire uolebant homines, plus tribuebant libero
arbitrio. Pelagus docuit semel liberata sanataq; per
gratiam hominis uoluntate, non opus esse noua gra-
tia, sed liberi arbitrij praesidijs pertingi posse ad salu-
tem eternam, sic tamē ut hominis salus debeatur deo
sine cuius gratia uoluntas hominis non erat efficaci-
ter libera ad bonum, & haec ipsa uis animi, qua ho-
mo cognitum bonum amplectitur, auertens se ab eo
quod diuersim est, beneficium est conditoris, qui po-
tuisset pro homine ranam producere. Qui Scoti pla-
citis addicti sunt, proniores sunt in fauorem liberi ar-
bitrij, cuius tantam uim esse credunt, ut homo non-
dum accepta gratia, quae peccatum abolet, naturae ui-
ribus exercere possit opera moraliter, ut uocant, bo-
na, qui-

Opinio Scoti

DE LIBERO ARBITRIO

*Alia opinio
quam sequitur
Augustinus*

na, quibus non de condigno, sed de congruo prome-
reantur gratiam gratum facientem, sic enim illi lo-
quuntur. Ab his alij ex diametro, quod aiunt, differ-
tientes contendunt omnia illa opera quantumuis mo-
raliter bona, fuisse deo deestabilia, non minus quam
scelerate facta, quod genus sunt adulterium & homi-
cidium, quod non proficiscerentur ex fide & chari-
tate in deū. Horum opinio uidetur inclementior, præ-
sertim quum philosophi quidam ut habuerunt aliquā
de deo cognitionem, ita fieri potuit ut fidutiā quoq;
nonnullam & charitatem habuerint erga deum, nec
omnia fecerint ob inanem gloriam, sed amore uirtu-
tis & honesti, quod docent amplectendum nō ob ali-
ud, nisi quia honestū est. Nam qui pro salute patriæ
semet obijcit periculis ob inanem gloriam, facit opus
ex genere bonum, an moraliter bonum, nescio. Sane-
ctus Augustinus, & qui hunc sequuntur, consideran-
tes quanta sit perniciēs ueræ pietatis hominem fide-
re suis uiribus, propensiores sunt in fauorem gratiæ,
quam ubiq; Paulus inculcat. Eoq; negat hominem ob-
noxium peccato, posse sese reflectere ad uitæ corre-
ctionem, aut quicquam posse facere, quod conferat
ad salutem, nisi gratuito dei dono stimuletur diuini-
tus, ut uelit ea, quæ conducunt ad uitam æternam,
hanc gratiam alij præuenientem uocant, Augustinus
operantem.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

operantem. Nam & fides que ianua est salutis, gra-
 titum dei donum est. Huic additam charitatem per
 uberius donum spiritus, appellat gratiam cooperan-
 tem quod semper adsit conantibus, donec assequan-
 tur quod expediunt, sed ita tamē, ut quum simul idem
 opus operentur liberum arbitrium & gratia, gratia
 tamen dux sit operis, non comes. Quanquam hanc
 quoq; sententiam diuidunt quidam dicentes, si consi-
 deres opus iuxta naturam suam, potiore causam es-
 se uoluntatem hominis, sin iuxta quod promeretur,
 gratiam esse potiore. Porro fides que prestat ut ne
 limus salutifera, & charitas que prestat ne frustra
 uelimus, non tam tempore distincta sunt quam natu-
 ra, possunt tamen utraq; temporarijs accessibus auge-
 ri. Itaq; quum gratia significet beneficium gratis da-
 tum, tres aut, si mauis, quatuor gratias ponere licebit
 Vnam natura insitam, & per peccatum uiciatam, ut
 diximus, non extinctam, quam quidam uncant influ-
 xum naturalem. Hæc omnium communis, manet eti-
 am per seuerantibus in peccato, liberum est enim illis
 loqui, tacere, sedere, surgere, subleuare pauperem, le-
 gere libros sacros, audire concionem, sic tamen ut
 ista secundum opinionem quorundam nihil condu-
 cant ad uitam æternam. Nec desunt tamen, qui con-
 siderata immensa dei bonitate, dicant hætenus homi-
 nem pro-

*Quatuor
 gratias
 211*

nem proficere huiusmodi beneficiis, ut prepararetur
 ad gratiam, ac dei misericordiam erga se prouocet.
 Quamquam sunt qui negent haec etiam fieri posse si-
 ne gratia peculiari. Haec gratia quoniam est omnium
 communis, non dicitur gratia, quum reuera sit, quae
 admodum maiora miracula quotidie deus edit, gigan-
 tendis rebus, conseruandis & gubernandis, quam si
 sanaret leprosum, aut liberaret demoniacum. Et ta-
 men haec ideo non uocantur miracula, quod ex equo
 quotidie praestantur omnibus. Altera est gratia pecu-
 liaris, qua deus ex sua misericordia peccatorem nihil
 promeritum stimulat ad resipiscentiam, sic tamen ut
 uondum infundat gratiam illam supremam, quae ab-
 olet peccatum, ac deo gratum facit hominem. Itaque
 peccator adiutus secunda gratia, quam diximus ope-
 rantem displicet sibi, tanetsi nondum exiit affectum
 peccandi, tamen eleemosynis, precibus, intentus sa-
 cris studijs, audiendis concionibus, interpellandis pijs
 hominibus, ut pro se deum orent, alijsque factis moras-
 liter, ut uocant, bonis, summe illius gratiae uelut can-
 didatum quendam agit. Existimant autem gratiam,
 quam nunc secundum facimus, per dei bonitatem nul-
 li mortalium deesse, quod diuina benignitas singulis
 in hac uita suppeditet idoneas occasiones, per quas pos-
 sit resipiscere, si, quod reliquum est in ipsorum arbi-
 trio, pro

Orda gra

COLLATIO D. ERAS. ROT.

trio, pro uiribus accommodent ad opem numinis, ue-
 lta inuitantis non compellentis ad meliora. Hoc autē
 putant esse in nostro arbitrio, ut uoluntatem nostrā
 applicemus ad gratiam, aut auertamus ab ea, quemad-
 modum in nobis est ad illatum lumen aperire oculos
 ac rursus claudere. Quoniam autē immensa dei cha-
 ritas erga genus humanum non patitur hominem fru-
 strari, etiam illa gratia, quam gratum facientem uo-
 cant, si totis uiribus eam ambierit, sit ut nemo pecca-
 tor debeat esse securus, nemo rursus debeat despera-
 re, sit item illud, ut nemo peccat, nisi suo uicio. Est igitur
 gratia naturalis, est gratia extimulans, licet im-
 perfecta, est gratia, quae uoluntatem reddit efficacem
 quam cooperantem diximus, quae quod coeptum est
 prouehit, est gratia, quae perducit usque ad finem. Has
 tres putant eandem esse gratiam, licet ab ijs quae ope-
 rantur in nobis, diuersis cognominibus appellentur.
 Prima extimulat, secunda prouehit, tertia consum-
 mat. Ergo qui longissime fugiunt à Pelagio, plurimū
 tribuunt gratiae, libero arbitrio penē nihil, nec tamē
 intotum tollunt, negant hominem posse uelle bonum
 sine gratia peculiari, negant posse incipere, negant
 posse progredi, negant posse perficere sine principa-
 li perpetuoque gratiae diuinae praesidio. Horum senten-
 tia satis uidetur probabilis, quod relinquat homini
 studium

*tertia est
 gratia*

*Alia opinio**Alia*

studium & conatum, & tamen non relinquit, quod
 suis ascribat uiribus. Sed durior est istorum opinio,
 qui contendunt liberum arbitrium ad nihil ualere ni
 si ad peccandum, solam gratiam in nobis operari bo
 num opus non per liberum arbitrium aut cum libero
 arbitrio, sed in libero arbitrio, ut nostra uoluntas hic
 nihilo plus agat, quam agit cera, dum manu plastæ
 fingitur in quancunq; usum est artificis speciem. Hi
 mihi sic fugere uidentur meritorum & operum hu
 manorum fiduciam, ut præter casam, quod dici solet.
 Durissima uidetur omnium sententia, qui dicunt libe
 rum arbitrium inane nomen esse, nec quicquam uale
 re aut ualuisse, uel in angelis, uel in Adam, uel in no
 bis, nec ante gratiam, nec post gratiã, sed deum tam
 mala quam bona operari in nobis, omniaq; quæ sunt
 esse meræ necessitatis. Itaq; cum his duabus postre
 mis mihi potissimum erit conflictatio. Hæc paulo lo
 quacius nobis repetita sunt, quo lector imperitior,
 nam crassulus scribimus crassuli, reliquam argumen
 tationem facilius percipiat, eoq; locum ex Ecclesia
 stico primum retulimus, quo originem ac uim liberi
 arbitrij planissime uideatur depingere. Nunc expedi
 tiore cursu reliqua scripturarum testimonia persequere
 mur. Id faciemus si prius admonuerimus hunc locum
 secus haberi in editione Aldina quam hodie habeat
 ecclesiasti

ecclesiasticus usus Latinorū. Non enim in Græcis ad-
 ditur, conseruabunt te, quanquam eandem particu-
 lam, nec Augustinus addit, aliquoties adducēs hunc
 locum, & π ο ι ὡ τ α scriptum opinor pro π ο ι ὡ σ α
 Quemadmodum igitur in paradiso proposuerat ele-
 ctionem uitæ ac mortis, si parueritis pecepto meo
 uiuetis, sin minus moriemini, Cauete malum, eligit
 quod bonum est. Itidem Genesis cap. 4. deus loquitur
 Cain, Quare iratus es, & quare concidit facies tua?
 Nonne si bene egeris recipies. Sin autem male, statim
 in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit ap-
 petitus eius, & tu dominaberis illius. Proponit præ-
 mium, si uelit eligere quod pium est, proponit poenā
 si malit sequi diuersum. Et ostēdit animi motus ad tur-
 pia uinci posse, nec adferre necessitatem peccandi.
 Cum his locis congruit, quod dominus loquitur ad
 Moysen, Posui ante faciem tuam uiam uitæ & uiam
 mortis. Elige quod bonum est, & incede cū eo. Quid
 poterat apertius dici? Deus ostendit quid bonū, quid
 malum, ostendit utriusq; diuersa præmia, mortem et
 uitam, eligendi libertatem relinquit homini. Ridicu-
 le siquidem diceretur, elige, cui non adesset potestas
 semet huc & illuc applicandi, perinde quasi quis in
 biulo consistenti dicat, uides duplicem uiam, utram
 uoles ingreditor, quum altera tantum pateret. Rur-
 sum Deutero-

DE LIBERO ARBITRIO

sum Deuteronomij cap. 3. Considera quod hodie pro-
posuerim in conspectu tuo uitam & bonum, & e' cō-
trario mortem & malum, ut diligas dominum deum
tuum, & ambules in uis eius, & custodias mandata
illius, & ceremonias atq; iudicia, & uiuas, atq; mul-
tiplicet te, benedicatq; tibi in terra, ad quam ingre-
deris possidendam. Si autem auersum fuerit cor tuum
& audire uolueris, atq; errore deceptus adoraueris
deos alienos, et seruieris eis, prædico tibi hodie quod
percas, & paruo tempore moreris in terra, ad quam

Deut. 30. Iordane transmissio ingredieris possidendam. Testes
inuoco hodie cælum & terram, quod proposuerim
uobis uitam & mortem, benedictionē & maledictionem.
Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum
Hic rursus audis proponendi uerbum, audis eligendi
uerbum, audis auertendi uerbum, quæ intempestiue
dicerentur, si uoluntas hominis nō esset libera ad bo-
num, sed tantum ad malum. Alioqui perinde fuerit,
ac si quis homini sic alligato ut non possit brachium
nisi in leuum porrigere diceret, ecce habes ad dex-
tram unum optimū, habes ad leuam toxicum, utro
uelis porrigere manū. Nec dissonat ab his, quod apud

Esa. 1. Esaiam loquitur idem dominus, Si uolueritis & al-
dieritis me, quæ bona sunt terræ comedetis, si uero
nolueritis, neq; audieritis me, gladius uos consumet.

Si non est

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Si non est homini ullo pacto libera uoluntas ad bonū
 aut si, ut quidam aiunt, nec ad bonum nec ad malum
 quā sibi uolūt hęc uerba, si uolueritis, si nolueritis?
 magis hic cōgruebat, si uoluerō, si noluerō. Atq; hui-
 usmodi multa quum peccatoribus dicantur, non ui-
 deo, quomodo uitari possit, quin his quoq; tribua-
 mus uoluntatem aliquo modo liberam ad electionem
 boni, nisi malimus hanc cogitationem aut animi mo-
 tum dicere quā uoluntatē, quod uoluntas certa sit,
 & ex iudicio nascatur. Sic autem loquitur apud eun-
 dem prophetam cap. 21. Si queritis querite, conuer-
 timini & uenite. Quorsum attinet hortari, ut con-
 uertantur & ueniant, qui nulla ex parte suę potesta-
 tis sunt? Nonne perinde fuerit, ac si quis dicat uincu-
 lis astricto, quem nolit soluere, moue te isthinc, ueni
 ac sequere me? Item apud eundem prophetā cap. 45.
 Congreganini & uenite. Et conuertimini ad me, &
 salu eritis omnes fines terre. Rursum cap. 52. Con-
 surge consurge, excutere de puluere, solue uincula
 colli tui. Atidem Hieremias cap. 15. Si conuerteris cō-
 uertam te, & si separaueris preciosum à uili, quasi os
 meum eris. Quum ait separaueris, libertatem indicat
 eligendi. Euidētius etiam Zacharias & arbitrij li-
 beri conatum indicat, & gratiam conāti paratam,
 Conuertimini, inquit, ad me ait dominus exercitū,

Zach. 1.

c 2   & conuer-

DE LIBERO ARBITRIO

& cōuertar ad uos dicit dominus. Ezechielis cap. 18
 sic loquitur deus, Si impius egerit poenitentia ab om-
 nibus peccatis quæ operatus est, & fecerit iudicium
 & c. Ac mox, Omnium iniquitatum eius quas opera-
 tus est, non recordabor. Item, Si autem auerterit se
 iustus à iusticia sua & fecerit iniquitatem. In hoc ca-
 pite toties repetitur, auerterit se, fecit, operatus est,
 in bonam partem & in malam. Et ubi sunt qui negat
 hominem quicquam agere, sed pati tantum ab opera-
 te gratia? Projicite inquit, à uobis omnes iniquitates
 Et, Quare moriemini domus israel? Nolo mortem
 peccatoris reuertimini & uenite. Deplorat pius do-
 minus mortem populi sui, quam ipse operatur in illis
 Si ille non uult mortem, utiq; nostræ uoluntati impu-
 tandum. si perimus. Ceterum quid imputes illi qui ni-
 hil potest agere neq; boni neq; mali? His qui nullo mo-
 do suæ uoluntatis cōpotes sunt, frustra canit hanc cā-
 tionem psaltes ille mysticus, Declina à malo & fac
 bonum, inquire pacem & persequere eam. Sed quor-
 sum attinet huius generis aliquot recensere loca, quæ
 tota diuina scriptura plena sit huiusmodi hortamen-
 tis? Conuertimini in toto corde uestro. Conuertatur
 uir à uia sua mala. Præuaricatores redite ad cor. Et,
 Conuertatur unusquisq; à uia sua mala, & poenitebit
 me mali, quod cogitauit facere eis propter maliciam
 studiorum

Ezech. 8.

Ibid. 33.

Ibid. 18.

Psal. 36.

Iohel. 2.

Ion. 2.

Esa. 46.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

studiorum eorum. Et, Si non audieritis me ut ambuletis in lege mea. Quum ferè nihil aliud sonet scriptura quam conuersionem, quàm studium, quàm conatum ad meliora. Hæc omnia frigeant oportet semel inducta necessitate uel benefaciendi, uel mali. Neq; minus frigebunt ille tot pollicitatiões, tot minæ, tot ex postulationes, tot exprobrationes, tot obtestationes, tot benedictiones ac maledictiones factæ ad eos qui se uerterunt ad meliora, aut qui conuerti recusarunt. Quicumq; hora ingemuerit peccator. Video quod populus iste duræ cœruicis sit. Popule meus quid feci? Item, Iudicia mea proiecerunt. Et, Si populus meus audivisset me Israel si in uis meis ambulasset, Qui uult uideri dicit dies bonos, prohibeat linguam suam a malo. Quum audis qui uult, audis liberam uoluntatem. Hæc quum nusquam non occurrant, nonne statim succurrit lectori, quid polliceris ex conditione, quod in tua uoluntate situm est? Quid ex postulas, quum quicquid a me fit seu boni, seu mali, tu geras in me uelim nolim? Quid exprobras, quum in me non sit tueri quod dederas, nec excludere malum quod immittis? Quid obtestaris quum totum ex te pendeat, et res ex tua generatur sententia? Quid benedicis, quasi functus sim meo officio, quum tuum sit quicquid gestum est? Quid maledicis, quum necessitate peccarim? Quorsum autem

Exod. 32.
Mich. 6.
Psal. 80.
Psal. 33.

DE LIBERO ARBITRIO

ha opinio

tem attinent tot examina praeceptorum, si non est cuius
 quam ullo pacto in manu seruare quod praecipit est
 Sunt enim qui negant hominem quantumuis iustifica
 tura dono fidei & charitatis, ullum dei praecipitum
 implere posse, sed omnia bona opera, quonia in car
 ne fiunt, ad damnationem profectura fuisse, ni deus
 ob meritum fidei ignosceret illa per suam misericor
 diam. Atqui sermo quem per Moſen loquitur domi
 nus Deutero-cap. 30. declarat non solum in nobis sit
 tum quod praecipitur, uerum etiam in procliui, qui
 ait, Mandatum hoc quod ego praecipio tibi hodie, non
 supra te est, neq; procul positum, nec in caelo situm,
 ut possis dicere, quis nostrum ualet ad caelum ascen
 dere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus atq; opere
 compleamus? neq; trans mare positum, ut canseris et
 dicas, quis e nobis poterit mare transire, & illud ad
 nos usq; deferre, ut possimus audire quod praecipit
 est? sed iuxta est sermo ualde in ore tuo, & in corde
 tuo ut facias illum. Et tamen illic loquitur de praepa
 to omnium maximo, ut reuertaris ad dominum deum
 tuum, in toto corde tuo, & in tota anima tua. Et quid
 sibi uult hoc, si tamen audieris, si custodieris, si reuer
 taris, si nihil horum ullo pacto situm est in nostra po
 testate? Non adnitar in huiusmodi recitandis esse co
 piosus, quum utriusq; testamenti libri talibus undiq;
 referti

COLLATIO D. ERAS. ROT.

referti sunt, ut qui talia studet conquirere, nihil aliud
 quam, quod dici solet, per mare querat aquas. Itaq;
 bona sacrae scripturae pars, ut dixi, uidebitur frigere,
 si ultimam aut poenultimam opinionem in receperis. Re-
 periuntur autem in diuinis libris quaedam loca, quae
 contingentiam ac mutabilitatem etiam quandam deo
 tribuere uidentur. Quod genus est illud quod legimus
 Hieremie cap. 18. Si poenitentiam egerit gens illa a
 malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam &
 ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut face-
 rem ei, si fecerit malum in oculis meis, & non audie-
 rit uocem meam, & ego poenitentiam agam super bo-
 no, quod locutus sum ut facerem ei. Neq; uero nesci-
 mus hic scripturam sacram hominum more loqui, quod
 & alias non raro facit, quum in deum nulla cadat mu-
 tabilitas. Sed ex irato propitius fieri dicitur, quum
 nos ad meliora resipiscentes dignatur sua gratia, rur-
 sus ex propitio iratus, quum ad deteriora relapsos pu-
 nit & affligit. Rursum. 4. Regum cap. 20. audit Eze-
 chias, Morieris tu, & non uides. Ac mox post lachry-
 mas audit per eundem prophetam, Audiui orationem
 tuam & uidi lachrymas tuas, & conseruauit te & c.
 Itidem. 2. Regum cap. 12. Dauid per Nathan audit a
 domino, Non recedet gladius de domo tua usq; in sem-
 piternum & c. Mox ubi dixerat, Peccauit domino, au-

DE LIBERO ARBITRIO

dit mitiorem sententiam. Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. In his atque huiusmodi locis, quemadmodum tropus sermonis excludit mutabilitatem à deo, ita vitari non potest, quin intelligamus in nobis esse uoluntatem huc et illuc flexilem, quæ si necessitate flectitur ad malum, quæ imputatur peccatum: si necessitate flectitur ad bonum, quæ deus ex irato fit propitius, quum nihilo plus illic debeatur nobis gratiæ? Atque hætenus quidem ex uetere Testamento, de quo fortasse causetur aliquis, nisi hæc essent ex eorum genere, quæ non solum oblitterata non sunt per lucem Euangelicam, uerum etiam plus uigoris acceperunt. Veniamus igitur ad noui Testamenti libros. Ac primum occurrit locus ex Euangelio, quo

Matth. 23. Christus deplorans excidium urbis Hierosolymorum ita loquitur, Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties uolui congregare te, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti? Si cuncta fuissent necessitate, nonne merito Hierosolyma poterat respondere deploranti domino, Quid inanibus lacrymis te maceras? Si tu uolebas nos auscultare prophetis, quæ eos misisti? Quæ nobis imputas quod tua uoluntate, nostra necessitate factum est? Tu uolebas nos congregare, et idem in nobis uolebas, quum hoc ipsum opes

COLLATIO D. ERAS. ROT.

sum operatus sis in nobis, quod noluerimus. Atqui in
 uerbis domini non accusatur in Iudæis necessitas, sed
 praua ac rebellis uoluntas. Ego uolui congregare, tu
 noluisti. Rursus alibi, Si uis ad uitam ingredi, serua
 mandata. Qua fronte diceretur, si uis, cui uoluntas
 libera non est? Item, Si uis perfectus esse, uade & uen
 de &c. Item Lucæ 9. Si quis uult post me uenire, ab=
 neget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequa=
 tur me. In præcepto tam difficili tamen audis mentio
 nem uoluntatis nostræ. Ac mox, Qui enim uoluerit
 animam suam saluam facere, perdet eam. Nonne fri=
 gent omnia præclara præcepta Christi, si nihil tri=
 buitur humanæ uoluntati? Ego autē dico uobis. Ego
 autē dico uobis &c. Et, Si diligitis me, mandata mea
 seruate. Quanta apud Ioannem inculcatio mandato=
 rum? Quam male coniunctio, si, congruit meræ ne=
 cessitati? Si manseritis in me, & uerba mea in uobis
 manserint. Si uis perfectus esse. Iam ubi toties est ope=
 rum bonorum & malorum mentio, ubi mentio mer=
 cedis, ibi non intelligo quo pacto locus sit meræ ne=
 cessitati. Neq; natura, neq; necessitas habet meritum
 Sic autem dominus noster Iesus loquitur Matthæi. 5.
 Gaudete & exultate, quia merces uestra copiosa est
 in caelis. Quid sibi uult parabola de operarijs condu=
 ctis in uineam? An operarij sunt qui nihil operantur?

Matth. 19.

Ibidem.

Matth. 5.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

DE LIBERO ARBITRIO

Datur denarius ex pacto uelut operæ premium. Dicitur aliquis, merces dicitur quod à deo quodammodo debetur qui suam fidem obstrinxit homini si crediderit promissis ipsius. Atqui hoc ipsum credere, opus est, in quo nonnulla functio est liberi arbitrij, qui sese applicat ad credendum, aut auertit. Quis collaudatur seruus qui domini sortem sua auxerat industria, quis damnatur ignauus et cessator, si nihil ibi nostrum est? Rursum cap. 25. quum inuitat omnes ad consortium æterni regni, non commemorat necessitatem, sed ipsorum benefacta, dedistis cibum, dedistis potum, collegistis hospitem, uestistis nudum etc. Rursum, hoc dicitur qui à sinistris sunt, exprobrat non necessitatem sed uoluntariam operum omissionem. Vidistis esurienti data est benefaciendi occasio, non dedistis cibum etc. Iam nonne omnes Euangelicæ quoque literæ plene sunt exhortationibus, Venite ad me qui onerati estis, uigilate, orate, petite, querite, pulsate, uidete, caute? Quid sibi uolunt tot parabole, de custodiendo uerbo dei, de occurrendo sponso, de nocturno suffossore de domo fundanda super petram? Nimirum ad studium, ad conatum, ad industriam nos excitant ne peramus negligentes dei gratiam. Hæc aut frigida uidentur, aut superuacanea, si cuncta referantur ad necessitatem. Idem dicendum est de minus Euangelicis, *Uobis*

COLLATIO D. ERAS. ROT.

uobis scribæ, uæ uobis hypocritæ, uæ tibi Corozaim.
 Frigebunt & exprobrationes illæ, O generatio incre-
 dula & perversa, quàm diu ero uobiscum, quàm diu Marc. 9.
 uos patiar, serpentes, progenies uiperarum, quomo-
 do fugietis à iudicio gehennæ? Ex fructibus, inquit Matth. 7.
 dominus, eorum cognoscetis eos. Fructus opera dicit
 ea nostra uocat, at ea nostra non sunt, si cuncta ge-
 runtur necessitate. Orat in cruce, Pater ignosce illis, Luc. 23.
 quia nesciunt quid faciunt. Quanto iustus excusaf-
 set eos, quia non est illis libera uoluntas, nec possunt
 si uelint aliter facere. Rursus Ioannes, Dedit eis po-
 testatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine ip- Ioan. 1.
 sius. Quomodo datur potestas ut filij dei fiant, qui
 nondum sunt, si nostræ uoluntatis nulla est libertas?
 Quum quidam offensi uerbis domini discessissent ab
 eo, dixit proximis discipulis, Numquid & uos uultis Ioan. 6.
 abire? Si illi non discesserant sua sponte sed necessita-
 te, quur ceteros interrogat, num & ipsi uelint? Sed
 non erimus molesti lectori recensendis huiusmodi lo-
 cis omnibus, quorū ut non est numerus, ita sua spon-
 te facile cuiq; occurrunt. Dissiciamus an & apud
 Paulum strenuum assertorem gratiæ, & perpetuum
 expugnatorem operum legis, reperire liceat, quod
 statuatur liberum arbitrium. Atq; in primis occurrit lo-
 cus in epistola ad Romanos cap. 7. An diuitias, inquit
 bonitatis

DE LIBERO ARBITRIO

bonitatis eius & patientia & longanimitatis contemnis? An ignoras quod benignitas dei ad poenitentiam te adducit? Quomodo imputatur contemptus praecepti, ubi non est libera uoluntas? aut quomodo deus inuitat ad poenitentiam, qui autor est impoententiae? aut quomodo iusta est damnatio, ubi iudex cogit ad maleficium? Et tamen Paulus paulo ante dixerat. Scimus enim quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Audis actionem, audis iudicium secundum ueritatem. Vbi mera necessitas? Vbi uoluntas nihil aliud quam patiens? Vide uero cui malum illorum imputet Paulus. Secundum autem duriciem tuam, & impoententens cor thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Et hic audis iustum dei iudicium, audis opera digna supplicio. Quod si deus sua tantum bona opera, quae per nos operatur, imputaret nobis ad gloriam & honorem & immortalitatem, plausibilis esset benignitas (quam & hic admiscet Apostolus secundum patientiam boni operis, & rursus, querentibus uitam eternam) Ceterum qua iustitia infligitur ira, indignatio, tribulatio, angustia, homini uelut operanti malum, qui nihil operatur sponte, sed omnia facit necessitate? Iam qui consistunt illae Pauli collationes, de currentibus

COLLATIO D. ERAS. ROT.

rentibus in stadio, de brabeo, de corona, si nihil est
 tribuendum nostro conatui? Ad Corinth. cap. 9. An ne
 scitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem cur-
 runt, sed unus accipit brabeum, sic currite ut com-
 prendatis &c. Ac mox. Et illi quidem ut corrupti-
 bilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.
 Corona non datur nisi certantibus, & premij loco
 datur, tanquam hunc honorem promeritis. Rursum
 ad Timotheum. 1. cap. 6. Certa, inquit, bonum certa-
 men fidei, apprehende uitam æternam. Vbi certamē
 est, ibi conatus est uoluntarius, ibi periculum est, ne
 si cesses perdas præmium. Non itidem fit ubi mera ne-
 cessitate eueniunt omnia. Rursum ad eundem episto-
 le. 2. cap. 2. Nam & qui certat in agone, non corona-
 tur, nisi qui legitime certauerit. Ac paulo superius,
 Labora sicut bonus miles Christi. Meminit & agrico-
 le laborantis, Certanti datur corona, militanti sala-
 rium, agricolæ fructum percipit. Item eiusdem epi-
 stole cap. 4. Bonum, inquit, certamen certavi, cur-
 sum consummaui. In reliquum reposita est mihi co-
 rona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iu-
 stus iudex. Mihi difficile uidetur certamen coronam,
 iustum iudicem, reddendi, certandi, uerbum coniun-
 gere cum omnium rerum mera necessitate, cum uo-
 luntate nihil agente, sed tantum patiente. Iacobus itē
 hominum

DE LIBERO ARBITRIO

hominum peccata non tribuit necessitati ac deo in nobis operanti, sed ipsorum deprauatæ concupiscentiæ

Iacob. 1. Deus, inquit, neminem tentat, sed unusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde de concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Malefacta hominum Paulus uocat opera carnis non opera dei, uidelicet hoc appellans carnem, quod Iacobus uocat concupiscentiam. Et in Actis audit Ananias, Quis tentauit Satanas cor tuum? Paulus item ad Ephe. cap. 2. mala opera tribuit spiritui huius aeris

Act. 5.

Matth. 12. qui operatur in filiis diffidentiae. Quæ communicatio Christo cum Belial? Aut facite, inquit, arborem bonam & fructus eius bonos, aut facite arborem malam, & fructus eius similiter malos. Quia igitur fronte quidam deo, quo nihil potest esse melius, tribuunt fructus pessimos? Quanquam autem humana concupiscentia sollicitatur à Satana, aut rebus extraneis, aut alioqui per occasionem rei quæ est in homine, tamen sollicitatio non adfert peccandi necessitatem, si uelimus obniti implorato diuino presidio, quemadmodum spiritus Christi prouocans nos ad bene agendum, non adfert necessitatem, sed opem. Consentit cū Iacobo ecclesiasticus cap. 15. Nemini mandauit deus impie agere, & nemini dedit spatium peccandi. At qui cogit, plus facit quàm si mandet. Sed euidentius est, quod

est, quod scribit Paulus. 2. ad Timoth. 2. Si quis ergo
 se emundauerit ab istis, erit uis in honorem. Quomodo
 emundat se, qui nihil agit oino? Scio hic subesse tropum
 sed in presentia mihi satis est, quod hic sermo multum
 dissonat ab his qui uolunt omnia tribuere meræ ne-
 cessitati. Concinit huic illud. 1. Ioan. 5. Omnis qui ha-
 bet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus
 est. Admittam hic tropum, si uicissim illi nobis in alijs
 locis permittent tropi presidium. Et tamen nimis im-
 putens fuerit tropus, si quis interpretetur, sanctifi-
 cat se. i. uelit nolit sanctificatur à deo. Abijciamus in-
 quit Paulus opera tenebrarum. Et, Expoliantes uete- **Roma. 13.**
 rem hominem cum actibus suis. Quomodo iubemur **Coloss. 3.**
 abijcere, et exuere, si nihil agimus? Item ad Rom. 7.
 Nam uelle adiacet mihi, perficere autem bonum non
 inuenio. Hic Paulus uidetur fateri esse in hominis po-
 testate uelle quod bonum est, atqui hoc ipsum uelle
 benefacere, bonum est opus, alioqui nec uelle malum
 erit in malis. Ceterum extra controuersiam est uolu-
 isse occidere, malum esse. Rursum. 1. ad Corinth. 14.
 Spiritus, inquit prophetarum prophetis subiectus est
 Si quos agit spiritus sanctus, sic agit, ut sit illis liberum
 si uelint, obticescere, multo magis hominis uolunt. ut
 ex sese sui iuris est. Nam hi quos agit spiritus phana-
 sticus, nec tacere possunt si uelint, et sepe non intel-
 ligunt

ligunt ipsi quid loquatur. Eodem pertinet illud quod
 admonet Timoth. Noli negligere gratiam quæ in te
 est. Declarat enim in nobis esse, auertere animum à
 gratia data. Item alibi. Et gratia eius in me uacua non
 fuit. Significat se non defuisse gratiæ diuinæ. Quomo-
 do nõ defuit, qui nihil egit? Petrus epist. 2. cap. 1. Vos
 autem, inquit, omnē curam subinferentes ministrare
 in fide uestra uirtutē &c. Ac mox, Qua propter fra-
 tres magis satagite, ut per bona opera certam uoca-
 tionem uestram & electionem faciatis. Vult nostram
 sollicitudinem iungi gratiæ diuinæ, ut per gradus uir-
 tutum perueniamus ad perfectionem. Sed iam dudum
 uereor ne cui uidear in his congerendis immodicus,
 quum nusquam non occurrant in diuinis uolumini-
 bus. Quum enim scribat Paulus. 2. ad Timoth. cap. 3.
 Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est
 ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad
 erudicendum &c. Nihil horum uidetur habere locum
 ubi mera & inuitabili necessitate geruntur omnia.
 Quorsum pertinent tot encomia sanctorum apud ec-
 clesiasticum cap. 44. & sequentibus aliquot, si nihil
 debetur industriæ nostræ? Quid sibi uult ubiq; lauda-
 ta obedientia, si ad bona & simul mala opera tale su-
 mus instrumentum deo, quale securis est fabro? At
 tale instrumentum sumus omnes, si uerum est dogma
 Vuycleui

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Vuycleui. Omnia & ante gratiam & post gratiam
 bona pariter ac mala quin & media, mera necessita-
 te geri, quam sententiam approbat Lutherus. Quod
 ne quis à me confictum causetur, ipsius uerba subscri-
 bam ex assertionibus. Vnde, inquit, & hunc articu-
 lum necesse est reuocare, Male enim dixi, quod libe-
 rum arbitrium ante gratiam sit res de solo titulo, sed
 simpliciter debui dicere, liberum arbitrium est signè
 tum in rebus seu titulus sine re, quia nulli est in manu
 quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia ut Vuyc-
 cleui articulus Constantiæ condemnatus recte docet,
 de necessitate absolute eueniunt. Haftenus Lutheri
 uerba recitauimus. Multa loca prudēs prætereo, quæ
 sunt in Actis & in Apocalypsi, ne molestus sim lecto-
 ri. Hæc tam multa, non sine causa mouerunt crudi-
 tos ac sanctos uiros, ne in totum tollerent liberum ar-
 bitrium. Tantum abest ut Spiritu Satanæ fuerint in-
 stigati, sibiq; damnationē accersierint, fidentes ope-
 ribus suis. Nunc tempus est, ut ex aduerso recense-
 mus aliquot scripturarum testimonia, quæ uidentur
 prorsus tollere liberum arbitrium. Ea sanè nonnulla
 sunt obuia nobis in sacris uoluminibus, sed in his duo
 præcipua sunt, ac cæteris euidentiora, quorum utrū-
 que sic tractat Paulus apostolus, ut prima specie ni-
 hil oïno tribuere uideatur uel operibus nostris uel li-
 d beri arbi-

DE LIBERO ARBITRIO

heri arbitrij uiribus. Alter locus est Exodi cap. 9. &
 tractatur à Paulo epistole ad Romanos cap. 9. Indu-
 ra autq; dominus cor pharaonis, & non audiuit eos.
 Et rursus, Iecirco autem posui te, ut ostendam in te
 fortitudinem meam, & narretur nomen meum in om-
 ni terra. Paulus sic explicat adducens similem locum
 qui est Exodi. 32. Mose enim dixit, Miserebor cuiun-
 que misereor, & commiserabor quencunq; commi-
 seror. Igitur non uolentis, neq; currentis sed miseren-
 tis est dei. Alter est apud Malachiã cap. 1. & tracta-
 tur apud Paulum cap. 9. Nonne frater erat Iacob, di-
 cit dominus, Et dilexi Iacob, Esau autem odio habui,
 Paulus sic explicat, Quum enim nondum nati essent
 aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum ele-
 ctionem propositum dei maneret, non ex operibus,
 sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet mino-
 ri, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio
 habui. Quoniã autem absurdum uidetur, ut deus qui
 non solum iustus est, uerum etiam bonus, indurasse di-
 catur cor hominis, ut per illius maliciã, suam illu-
 straret potentiam. Origenes libro π ε ρ ο ε ρ χ ο υ τ ε ρ-
 tia, sic explicat nodum, ut fatcatur occasionem indu-
 rationis datam à deo, culpam tamen in Pharaonem
 reijciat, qui sua malicia factus sit obstinator per hæc
 per quæ debebat ad poenitentiam adducti, quem admo-
 dum ex

COLLATIO D. ERAS. ROT.

dum ex eodem hymbre terra culta producit fructum
 optimum, inculta spinas ac tribolos, & quemadmo-
 dum ex eodem sole cera liquefcit, limus durefcit, ita
 lenitas dei, quæ tolerat peccantem, alios adducit ad
 pœnitentiam, alios reddit obstinatiorcs in malicia.
 Misericordetur ergo eorum, qui dei bonitatem agnoscen-
 tes resipiscunt. Indurantur autem qui dilati ad pœni-
 tentiam neglecta dei bonitate, proficiunt ad deterio-
 ra. Tropum autem, quo dicitur fecisse, qui dedit occa-
 sionem probat primum ex consuetudine sermonis po-
 pularis, quo uulgo pater dicit filio, ego te perdidisti,
 quod errantem nō statim punierit. Vfus est simili tro-
 po Esaias cap. 63. Quare errare nos fecisti domine de-
 uis tuis, indurasti cor nostrū, ne timeremus te? Hunc
 locum iuxta sententiam Origenis interpretatur Hiero-
 nymus. Indurat deus, quum nō statim castigat pec-
 cantem, & misericordetur, quum mox per afflictiones ad
 pœnitentiam inuitat. Sic apud Osee loquitur iratus, *Osee. 4.*
 Non uisitato super filias uestras quum fuerint forni-
 catae. Rursus misericorditer castigat in Psal. 88. Visi-
 tabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus pec-
 cata eorum. Eodem tropo dixit Hiero. cap. 20. Sedu-
 xisti me domine, & seductus sum, fortior me fuisti, et
 inualuisti. Seducere dicitur qui non statim reuocat ab
 errore, quod ipsum existimat Origenes interim con-
 ducere

DE LIBERO ARBITRIO

ducere ad perfectiorem sanitatem, quemadmodum pē-
 riti chirurgi malunt tardius obducere cicatricem ul-
 neri, quo magis educta per hiatum uulneris sanie suc-
 cedat perpetua sanitas. Annotat & illud Origenes,
 quod ait dominus, In hoc ipsum excoit aui te, non in
 hoc ipsum feci te. Alioqui Pharaeo non fuisset impius
 si talem condidisset deus, qui contemplatus est omnia
 opera sua, & erant ualde bona. Nunc utroq; uertibi-
 li uoluntate conditus, suapte sponte deflexit ad ma-
 lum, dum suo animo maluit obsequi, quam dei iussis
 obtemperare. Hac autem Pharaonis malicia deus ab-
 usus est in suam gloriā & ad salutem populi sui, quo
 magis perspicuum esset, homines frustra conari, qui
 dei uoluntati resistunt, quemadmodum prudens rex
 aut paterfamilias seuitia quorundam, quos odit, ta-
 men ad puniendos improbos abutitur. Nec tamē ideo
 uis sit nostrae uoluntati, si rerum euētus in manu dei
 est, aut si ille conatus hominum pro suo arcano con-
 filio, aliō uertit quam illi destinarent. Quemadmodū
 igitur malorum conatus uertit in bonum piorum, ita
 bonorum conatus non assequuntur quod expetunt,
 nisi adiuti gratuito dei fauore. Nimirū hoc est quod
 subiicit Paulus, Igitur non uolentis, neq; currentis,
 sed miserentis est dei. Praeuenit dei misericordia uo-
 luntatem nostram, comitatur eandem in conando,
 dat felicem

dat felicem euentum. Et tamen interim uolumus, cur-
 rimus, assequimur, sic tamen ut hoc ipsum quod no-
 strum est ascribamus deo, cuius sumus toti. Satis au-
 tem explicant nodum de præscientia, quod non im-
 ponat necessitatem uoluntati nostræ, sed mea senten-
 tia uix alius felicius quàm Laurētius Valla. Nec enim
 præscientia causa est eorum quæ eueniunt, quàm ex
 nobis contingat multa præscire, quæ non ideo eueni-
 unt quia præscimus, sed ideo præscimus, quod sint
 euentura. Quemadmodum non ideo fit eclipsis solis,
 quod eam astrologi futuram prædixerint, sed ideo fu-
 turam prædixerunt, quod esset futura. Ceterū de uo-
 luntate ac destinatiōe dei difficilior est quæstio. Vult
 enim deus eadem quæ præscit. Nam aliquo modo ue-
 lit oportet, qui quod præscit futurum, tamen non im-
 pedit, quum ipsi sit in manu. Et hoc est quod subiicit
 Paulus, Voluntati eius quis resistit, si miseretur cui
 uult, si indurat quæ uult. Etenim si esset rex, qui quic-
 quid uellet, efficeret, neq; quisquàm posset obsistere,
 facere diceretur quicquid uellet. Ita dei uolūtas, quo-
 niam est principalis causa omnium, quæ fiunt, uide-
 tur nostræ uoluntati necessitatē inducere. Nec hanc
 quæstionem explicat Paulus, sed obiurgat disputan-
 tem. O homo tu quis es qui respondes deo? Verum ob-
 iurgat impie obmurmurantem, ueluti si herus dicat
 d 3 seruo

DE LIBERO ARBITRIO

seruo responsatori, quid tuarefert, quare sic iubeam,
 tu fac quod iubeo? aliud responsurus si seruus prudens
 ac beneuolus modeste cupiat à domino discere, quare
 uelit hoc fieri, quod in speciem uideretur inutile. Vo-
 luit deus male perire Pharaonem, & iuste uoluit, &
 bonum erat illum perire, Nec tamen ille coactus est
 dei uoluntate, ut pertinaciter esset impius. Veluti si
 dominus sciens prauum ingenium serui, committeret
 illi munus, in quo daretur occasio peccandi, quo de-
 prehensus lucret poenas in exemplum aliorum, pre-
 scit illum peccaturum & usurum ingenio suo, et uult
 eum perire, & uult cum aliquo pacto peccare, nec ta-
 men excusatur seruus, qui suapte malicia peccauit.
 Iam enim antea commertus est, ut omnibus prodita
 ipsius malicia det poenas. Verum unde sumes initium
 meritorum, ubi est perpetua necessitas, & ubi nun-
 quam fuit libera uoluntas? Quod autem de reru euen-
 tu diximus, quia deus frequenter aliò uertit quod agi-
 tur, quam destinarant homines, ut in plerisque uerum
 est, ita non est perpetuo uerum, & frequentius acci-
 dit in malis quam in bonis. Iudæi crucifigentes domi-
 num, destinarant illum in totum abolere, hoc impiū
 illorum consilium deus uertit in gloriam filij sui, &
 in salutem totius mundi. Sed Cornelius ille Centurio,
 qui bonis operibus anabebat fauorem numinis, asse-
 quitus est,

COLLATIO D. ERAS. ROT.

quutus est, quod uolebat. Et Paulus consummato cur
 su assequutus est coronam quam amiciebat. Hic nō ex
 cutiam, an deus, qui est sine controuersia primaria,
 & summa causa omnium quæ fiunt, quædam sic agat
 per causas secundarias, ut ipse interea nihil agat, an
 sic agat omnia, ut secundariæ causæ tantum coope-
 rentur causæ principali, tametsi non sunt alioqui ne-
 cessariæ. Certe dubitari non potest, quin deus, si ue-
 lit, possit omnium secundariorum causarum natura-
 lem effectum in diuersum uertere. Videlicet efficere
 potest, ut refrigeret & humectet ignis, ut duret &
 exiccet aqua, ut obscuret sol, ut rigeant flumina,
 ut fluant rupes, ut seruet uenenum, ut interimat ci-
 bus. Quemadmodum ignis fornacis Babylonicæ tres
 pueros refocillauit, & idem Chaldeos exussit. Id quo-
 ties facit deus, miraculum dicitur. Hac ratione potest
 adinere gustum palato, iudicium oculis, ingenij, me-
 morie, uoluntatisq; uires obstupescere, & ad id qd
 ipsi uisum fuerit, cogere. Quemadmodum fecit in Ba-
 lam, qui uenerat ut malediceret, nec potuit, aliud lo-
 quebatur lingua, aliud uolebat animus. Ceterū quod
 in paucis fit, non pertinet ad generalem sententiam.
 Et tamē in his quicquid deus uult, ex iustis causis uult
 licet nobis aliquoties incognitis. Huic uoluntati ne-
 mo potest resistere, sed ordinatæ uoluntati, siue, ut

DE LIBERO ARBITRIO

scholæ uocant, uoluntati signi nimirum sape resistitur. An non resistit Hierosolyma, quæ noluit congregari, quum deus uoluerit? Sed dixerit aliquis, Interim duplici nomine necessitas est in rerum euentis, quod nec præscientia dei falli possit, nec uoluntas impediti. Non omnis necessitas excludit liberam uoluntatē quemadmodum deus pater necessario gignit filium, & tamen uolens ac libere gignit, quia non coactus. Potest & in humanis rebus aliqua poni necessitas, quæ tamen non excludat libertatem nostræ uoluntatis. Præsciebat deus, & quod præsciebat aliquo modo uolebat, fore ut iudas proderet dominum. Itaq; si spectes dei præscientiam infallibilem, & uoluntatē immutabilem, necessario euenturum est, ut iudas prodatur dominum, & tamen iudas poterat mutare uoluntatem suam, aut certe poterat non suscipere uoluntatem impiam. Dices, Quid si mutasset? Non fuisset falsa dei præscientia, nec impedita uoluntas, quum hoc ipsum præsciturus fuerit ac uoliturus, quod esset mutaturus uoluntatem. In his qui rem scholastica subtilitate discutunt, recipiunt necessitatem consequentis, consequentis necessitatem reiiciunt. Nam his uerbis solent explicare quod sentiunt. Fatentur enim necessario consequi, quod iudas proditurus fuerit dominum, si hoc ab æterno uoluntate efficaci uoluit deus, at negant

at negant consequi, quod ideo necessario proditurus
 sit, quum ex sua praua uoluntate suscepit impium
 negocium. Sed non est huius instituti, hoc genus ar-
 gutias persequi. Iam quod dictum est, Indurauit domi
 nus cor Pharaonis, potest eodem accipi sensu, quo ac
 cipitur illud Pauli, Tradidit illos in reprobum sensum
 ut idem opus sit peccatum, et pœna peccati. Sed quos
 tradit deus in reprobum sensum, utiq; tradit ob meri-
 ta præcedentia, ueluti Pharaonē, quod tot signis pro-
 uocatus, noluerit dimittere populum, philosophos,
 quod quum dei diuinitatem nossent, coluerint lapi-
 des & ligna. Verum ubi mera perpetuaq; necessitas
 est, nulla possunt esse merita, neq; bona, neq; mala.
 Ad hæc, negari non potest, quin ad omnem actum cõ-
 currat operatio diuina, quum omnis actio res quædã
 sit, atq; etiam bonum quoddam sit, uelut adulteram
 complecti, aut hoc ipsum uelle. Caterum actus mali-
 cia non proficitur à deo, sed à nostra uoluntate,
 nisi quod deus, ut dictum est, dici posset aliquo sensu
 maliciam uoluntatis operari in nobis, quod eam si-
 nat ire quò uelit, nec reuocet per suam gratiã. Ita per-
 didisse dicitur hominē, qui quum seruare posset, pas-
 sus est perire. Sed hisce de rebus satis, quod ad hunc
 locum attinet. Nunc ad alterum de Esau & Iacob, de
 quibus nondum natis oraculo responsum est, Maior
 d s   seruiet

DE LIBERO ARBITRIO

seruiet minori, ut habetur Genesis. 25. Sed hæc uox
 non proprie pertinet ad hominis salutē, potest enim
 deus uelle, ut homo, uelit nolit, seruus sit, aut pauper
 ut tamen non reijciatur ab æterna salute. Ceterum,
 quod attexit ex Malachie cap. 1. Iacob dilexi, Esau
 autem odio habui, si literam urgeas, deus nec amat
 quemadmodum nos amamus, nec odit quemquam, qui
 in hunc non cadant affectus huiusmodi. Præterea, quod
 coeperam dicere, uidetur illic loqui propheta non de
 odio quo damnamur in æternum, sed de afflictione tē-
 poraria, ueluti dicitur ira ac furor dei. Reprehendū-
 tur illic, qui uolebant extruere Idumæam, quam deus
 uolebat manere dirutam. Porro quod attinet ad tro-
 pologiam, nec omnes gentes dilexit deus, nec omnes
 Iudeos odit, sed ex utraq; gente quosdam elegerat,
 ut hoc testimonium apud Paulum non admodum pug-
 net ad probandam necessitatem, sed potius ad retun-
 dendam arrogantiam Iudeorum, qui credebant sibi
 proprie deberi gratiā Euangelicā, quod essent poste-
 ritas Abrahæ, & gentes abominabantur, nec recipi
 patiebantur ad Euangelicæ gratiæ confortiū. Id pau-
 lo post explicans dicit, Quos et uocauit, non solū ex
 Iudeis &c. Quoniam autem deus quos odit aut dili-
 git, ex iustis causis odit aut diligit, non magis officit
 libertati arbitrij odium & amor, quo prosequitur na-
 scituros.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

scituros, quàm quo natos. Nondum natos odit, quia
certo prescit illos gesturos odio digna, natos odit,
quia committunt odio digna. Iudæi qui erant popu-
lus dilectus, reiecti sunt, & gentes qui non erant po-
pulus, receptæ sunt. Quare Iudæi reiecti sunt ab oleæ?
quia noluerant credere. Quare insitæ gentes? quia
obedierunt Euangelio. Hanc causam adfert ipse Pau-
lus. Propter incredulitatem, inquit, fracti sunt, utiq;
quia credere noluerunt. Et excelsis facit spem ut rur-
sus inferantur, si relicta incredulitate uoluerint cre-
dere, & insitis inicit metum, ne excidantur, si auer-
terint sese à gratia dei. Tu, inquit, fide stas, noli altè
sapere, sed time. Ac mox, Ut uan sitis uobis iniet ipsis
sapientes. Hæc nimirum arguunt Paulum hoc illic age-
re, ut reprimat gentium simul & Iudæorum arrogan-
tiam. Tertius locus est Esaiæ. 45. Vt qui contradi-
cit factori suo, testa de sanis terre. Nunquid dicet
lutum figulo suo, Quid facis? & opus tuum absq; ma-
nibus est? Sed euidentius apud Hieremiã cap. 18. Nun-
quid sicut figulus iste non potero uobis facere dom-
us Israel? Ecce, sicut lutum in manu figuli, sic uos in
manu mea. Hæc testimonia magis pugnant apud Pau-
lum, quàm apud prophetas, unde decerpta sunt. Pau-
lus enim ita recenset, An non habet potestatem figu-
lus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem uis in
honorẽ,

Roma. 9.

DE LIBERO ARBITRIO

honorem, aliud uero in contumeliam? Quod si deus uolens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia uasa irae apta ad interitum, ut ostenderet diuitias gloriae suae in uasa misericordiae, quae prae parauit in gloriam &c. Vterque locus prophetae obiurgat populum obmurmuranti domino, quod affligeretur ad emendationem. Horum impias uoces retundit propheta, quemadmodum Paulus retudit hanc impiam responsionem, O homo tu quis es. In his autem non aliter debemus nos submittere deo, quam figuli manibus obtemperat lutum iudicium. Verum hoc non adimit in totum liberum arbitrium, nec excludit uoluntatem nostram, uoluntati diuinae cooperantem ad salutem aeternam. Etenim apud Hieremiam mox sequitur cohortatio ad poenitentiam, quae locum ante retulimus. Ea frustra fit, si ex necessitate fiunt omnia. Porro, quod hic Pauli sermo non pertinet ad excludendam in totum liberi arbitrij uim, sed ad retundendam impiam murmurationem Iudeorum aduersus deum, qui ob pernicacem incredulitatem reiecerantur a gratia Euangelij, getibus ob credulitatem receptis, satis explicat secunda epistola ad Timotheum cap. 2. In magna autem, inquiens, domo non solum sunt uasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quaedam quidem in honorem, quaedam uero in contumeliam. Si

COLLATIO D. ERAS. ROT.

liam. Si quis ergo se emundauerit ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & utile domino, ad omne opus bonum paratum. Huiusmodi uero similitudines docendi gratia sic adhibentur in literis sacris, ut tamen non quadrent per omnia. Alioqui quid stultius, quam si quis dicat matule sanie, Si teipsam expurgaris, eris uas utile & honorificum, uerum hoc recte dicitur teste rationali, quæ monita potest sese accommodare ad uoluntatem domini. Præterea, sit sanè simpliciter homo deo, quod lutū est in manu figuli, quæcumq; uas fingitur, nulli imputabitur, nisi figulo, præsertim si talis sit figulus, qui lutum etiam ipsum suo arbitrio crearit ac temperarit. Hic uas, quod ideo nihil commeruit, quia sui iuris non est, conijcitur in ignem æternum. Ad id igitur interpretemur parabolam, cuius docendi gratia adhibita est. Quod si uelimus omnes eius partes superstitione ad id quod propositum est accommodare, cogemur multaridicula dicere. Figulus hic facit uas in cõtumeliam, sed ex meritis præcedentibus, quemadmodum reiecit Iudæos quosdam, sed ob incredulitatem. Rursus ex gentibus fecit uas honorificum ob credulitatē. Iam qui nos uerget sacre scripturæ uerbis, ac similitudinem de figulo & massa uolunt simpliciter accipi, quæ non concedunt nobis, ut alterum locum, Si quis se emundauerit, simpli-

2. Timoth. 2

DE LIBERO ARBITRIO

rit, simpliciter accipiamus? Et ita Paulus reperietur
 sibi contradicere. In priore loco totum ponit in manu
 dei, hic totum ponit in manu hominis. Et tamē uterq;
 locus sanus est, quanquā aliud hic, aliud agit ille. Pri-
 or ocludit os obmurmurantis deo, posterior inuitat
 ad industriam, ac deterret à securitate aut despera-
 tione. Non dissimilis huic locus est Esaię cap. 10. Nū-
 quid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea,
 aut exaltabitur serra contra eū, à quo trahitur? Quo
 modo si eleuetur uirga contra eleuantem se, & exal-
 tetur baculus, qui utiq; lignum est. Hęc dicta sunt ad
 uersus impium regem, cuius seuitia deus abusus fue-
 rat ad castigandum populum suum. At is ea, que ge-
 rebantur diuino permissu, tribuebat sue sapientie,
 suisq; uiribus, quum fuisset organum irę diuinę. Or-
 ganum erat, sed uiuum & rationale. Quale si esset se-
 curis & serra, non absurde dicentur & ipse ali-
 quid agere unā cum fabro. Serui sunt instrumenta ui-
 ua dominorum, ut docet Aristoteles, qualia forent se-
 cures, serrę, ligones, aratrum, si per se moueri pos-
 sent, quemadmodum tripodes ac lebetes, quos sic fa-
 bricatus erat Vulcanus, ut sua sponte uentrent in cer-
 tam. Herus pręscribit, suppeditat ea quibus est opus
 neq; quicquam possit efficere seruus absq; domino,
 & tamen nemo dicat seruum nihil agere, domini ius-
 sis obse-

COLLATIO D. ERAS. ROT.

sis obsequentem. Porro similitudo adhibita non ualet
 ad tollendam arbitrij libertatem, sed ad retundendam
 arrogantiam regis impij, non deo, sed suo robori suaeque
 sapientiae tribuentis quod gesserat. Neque uero diffi-
 le diluitur quod adducit Origenes ex Ezechiele, Au- Ezech. 36.
 feram cor lapideum ab eis, & immittam eis cor car-
 neum. Simili figura posset dicere praecceptor discipu-
 lo solacissanti, Eximam tibi linguam istam barbari-
 con, & inseram Romanam, nihilo secius tamen a di-
 scipulo requirit industriam, tametsi citra praecpto-
 ris operam non posset discipulus mutare linguam.
 Quid est cor lapideum? Cor indocile & obstinatum
 in malicia. Quid est cor carneum? Cor docile, & ob-
 sequens gratiae diuinae. Qui statuunt liberum arbitri-
 um, nihilo secius fatentur animum in malis obstina-
 tum, non posse ad ueram poenitentiam emollescere,
 nisi adiuuante gratia caelesti. Qui docilem reddit, ex-
 igit & tuum conatum, ut doctus euadas. Dauid orat,
 Cor mundum crea in me deus. Et Paulus dicit, Qui se Psalmo. 50.
 emundauerit. Ezechiel dicit, Facite uobis cor nouum Ezech. 18.
 & spiritum nouum. Contra, Dauid clamat, Et spiri-
 tum rectum innoua in uisceribus meis. Dauid orat, Et
 omnes iniquitates meas dele. Contra Ioannes, Omnis 1. Ioan. 3.
 qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille
 sanctus est. Dauid orat, Libera me de sanguinibus de-
 us. Pro.

DE LIBERO ARBITRIO

Esai. 52. us. Propheta reclamatione, Solue uincula colli tui, capti-
Roma. 13. ua filia Sion. Et Paulus, Abijciamus opera tenebrarū
1. Petri. 2. Item Petrus, Deponentes omnem maliciam & omne
 dolum, & simulationes &c. Paulus ad Philip. 2. Cum
 metu, inquit, & tremore uestram salutem operamini.
 Atq; idem prioris ad Corinth. 12. Idem uero deus, qui
 operatur omnia in omnibus. Huius generis plusquam
 sexcenta loca sunt in diuinis literis. Si nihil operatur
 homo, quid dicit, Operamini? Si qd agit homo, quid
 dicit, Deus operatur omnia in omnibus? Quorum al-
 tera, si quis ad suum cōmodum detorqueat, nihil agit
 homo. Altera, si quis ad suam causam urgeat, totum
 facit homo. Quod si nihil agit homo, nullus est locus
 meritis. Vbi non est locus meritis, ibi nec supplicij,
 nec prēmij locus est. Si totum agit homo, non est lo-
 cus gratiæ, cuius mentionem toties inculcat Paulus.
 Non secum pugnat spiritus sanctus, cuius afflatu pro-
 ditæ sunt Canonicæ literæ. Vtraq; pars amplectitur
 & agnoscit inuiolabilem scripturæ maiestatem. Sed
 interpretatio querenda, quæ nodum explicet. Qui
 tollunt liberum arbitrium, sic interpretabuntur, Ad
 quod uelis, extende manū, id est, gratia extendet ma-
 num tuam ad quod ipsa uelit. Facite uobis cor nouū,
 id est, gratia dei faciet in uobis cor nouū. Omnis qui
 habet hanc spem, in eo sanctificat se, id est, gratia san-
 ctificat

COLLATIO D. ERAS. ROT.

fificat ipsum. Et abijciamus opera tenebrarū, id est,
 gratia abijciat. Toties occiditur hæc cantio in diui-
 nis literis, Fecit iustitiam, operatus est iniquitatem.
 id quoties occidit, exponemus, deus fecit & opera-
 tus est in illo iustitiam & iniquitatē. iam si proferam
 hic ueterum orthodoxorum aut etiam conciliorum
 interpretationem mox exclamabitur, homines erant
 Atqui in interpretatione tan uiolenta tortaq; , non
 licebit mihi dicere, Lutherus homo est? Sanè penes
 istos uictoria est, si ipsis licet, ut cunq; causæ commo-
 dum est, interpretari scripturas, nobis nec ueterum
 interpretationem sequi licebit, nec nostram adferre
 in medium. Et hæc scriptura dilucidior est, quàm ut
 eget interprete, extende manum ad quod uoles, id
 est, gratia extendet manum tuam, ad quod ipsa uo-
 let, quod probatissimi doctores interpretati sunt, som-
 nium erit, non enim dicam quod alij non tacuerunt,
 instinctus Satanæ. Atqui hæc loca, quæ uidentur in-
 ter se pugnare, facile rediguntur in concordiam, si
 nostræ uoluntatis conatum cum auxilio diuinæ gra-
 tiæ copulemus. In comparatione figuli & securis,
 mordicus urgēt nos uerbis simpliciter intellectis, quo-
 niam ita commodum est causæ ipsorum, hic parum
 pudenter recedunt à uerbis diuinæ scripturæ, uide-
 licet non multo uerecundius interpretantes, quàm si
 e quis dicat

DE LIBERO ARBITRIO

quis dicat Petrum scribere, & alius interpretetur, non ipse scribit, sed alius scribit in verbis eius. Nunc experiamur, quantum habeant roboris, quæ Martinus Lutherus adducit ad subruendâ liberi arbitrij potestatem. Adducit enim ex Genesios cap. 6. & 8. Non permanebit spiritus meus in homine in æternû, quia caro est. Hoc loco scriptura non accipit carnem simpliciter pro impio affectu, quem admodum aliquoties usurpat Paulus, quum opera carnis iubet mortificari sed pro infirmitate naturæ procliuis ad peccandum. Quemadmodum Corinthios carnales appellat, quod nondum essent capaces solidioris doctrine, uelut infantes etiamnum in Christo. Et Hieronymus in questionibus Hebraicis indicat apud Hebræos aliud haberi, quam nos legimus, nimirum ita, Non iudicabit spiritus meus homines istos in sempiternû, quia carnes sunt. Quæ uerba non seueritatem dei, sed clementiam sonant. Carnes enim appellat infirmæ conditionis, & ad malum procliuës, spiritum autem uocat indignationem. Negat itaq; se uelle illos æternis supplicijs seruare, sed uelle misericorditer hic pœnas de illis sumere. Et tamen hoc dictum non pertinet ad uniuersum genus hominum, sed tantum ad illius ætatis homines nefandis uitijs corruptissimos. Et ideo dicit, in hominibus istis. Nec tamen simpliciter ad uniuersos illius ætatis homines pertinebat, quandoquidem

laudatur

Gene. 6.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

laudatur. Hoc ut uir iustus & deo gratus. Eodem modo
 do dissolui potest quod adfertur ex eiusdem operis
 cap. 8. Sensus enim & cogitatio cordis humani pro-
 na sunt ad malum ab adolescentia sua. Et cap. 6. Cum
 ha cogitatio cordis intenta est ad malum omni tem-
 pore. Procliuius autem ad malum, quæ est in plerisq;
 hominibus, non adimit in totum libertatem arbitrij
 etiam si uinci in totum non potest, sine auxilio gra-
 tiæ diuinæ. Quod si nulla pars resipiscentiæ pendet
 ab arbitrio, sed omnia necessitate quadã geruntur à
 deo, quæ inibi datũ est hominibus spaciũ pœnitēdi?
 Eruntq; dies illius centum & uiginti annorum. Nam
 Hieronymus in questionibus Hebraicis, hunc locum
 referri uult non ad spaciũ humanæ uitæ, sed ad tem-
 pus diluuij, quod indultum est, ut interim, si uellent,
 resipiscerent, si nolent, digni uiderentur ultione di-
 uina, qui lenitatem domini contempserunt. Porro quæ
 adducit ex Esaiæ cap. 40. Suscepit de manu domini. P
 omnibus peccatis suis, Hieronymus de diuina uindicta
 interpretatur, non de gratia reddita pro malefa-
 ctis. Quanquã enim Paulus dicit, Vbi abundauit pec- Roma. 5.
 catum, superabundauit & gratia, non tamen conse-
 quitur ex hoc, quod ante gratiam gratum facientem
 non possit homo adiutus auxilio dei, per opera mora-
 liter bona sese preparare fauori diuino, quemadmo-
 dum legi-

DE LIBERO ARBITRIO

Astorū. 10.

dum legimus de Cornelio Centurione nondum bapti-
zato, ac nondum afflato spiritu sancto, Precationes
& eleemosine tue ascenderunt in memoriam apud
deum. Si omnia opera mala sunt quae fiunt ante gra-
tiam illam summam, an opera mala conciliant nobis
favorem dei? iam quod adfert ex Esaiæ cap. eodem,
Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos
fœni. Exiccatum est fœnū, & flos eius decidit. Quia
spiritus domini sufflauit in illud, uerbum autem domi-
ni manet in æternum, mihi uidetur uolentius trahi
ad gratiam & liberum arbitrium. Siquidem hoc loco
spiritum accipit Hieronymus pro indignatione diui-
na, carnem pro infirma hominis conditione, quae ni-
hil ualet aduersus deum, florem pro gloria, quae nasci-
tur ex felicitate rerum corporalium. Iudæi gloriabā-
tur in templo, in præputio, in uictimis, Græci gloria-
bantur in sapientia sua. Verum per Euangelium reue-
lata ira dei de cœlo, exiccata est omnis illa gloria.
Nec tamen omnis affectus hominis est caro, sed est
qui dicitur anima, est qui dicitur spiritus, quo niti-
mur ad honesta, quam partem animi, rationē uocant
aut ἡγεμονίαν, id est, principalem, nisi forte in
philosophis nullus fuit ad honesta nixus, qui docue-
runt milies oppetendam mortem citius, quam admit-
tendam turpitudinem, etiam si sciremus futurum, ut
& ignoras

& ignorarent homines, & deus ignosceret. Quan-
 quam sepe corrupta ratio male iudicat. Nescitis, in-
 quit dominus, cuius spiritus sitis. Errore querebant Luc. 9.
 uindictam, quod ad preces Helie descendisset olim ig-
 nis de caelo, qui absumpsit Pentecontarchos cum suo
 comitatu. Esse autem & in bonis spiritum humanum
 diuersum à spiritu dei, declarat Paulus ad Romanos.
 Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro,
 quod sumus filij dei. Quod si quis cōtendat, id quod
 est in hominis natura præstantissimum, nihil aliud
 esse quam carnem, hoc est, affectum impium, huc fa-
 cile assentiar, si quod assueuerat, sacrae scripturae testi-
 monijs doceat. Quod natum est ex carne, caro est, et
 quod natum est ex spiritu, spiritus est. Porro Ioannes
 docet eos qui credunt Euangelio, ex deo nasci, ac fic-
 ri filios dei, atq; adeo deos. Et Paulus distinguit homi-
 nem carnalem, qui non sapit ea quæ dei sunt, à spiri-
 tuali, qui omnia dijudicat. Rursus aliàs uocat nouam
 creaturam in Christo. Si totus homo etiam renatus p
 fidem nihil aliud est quam caro, ubi spiritus è spiritu
 natus, ubi filius dei, ubi noua creatura? Super his do-
 ceri uelim. Interim abutar ueterum autoritate, qui se-
 mina quaedam honesti tradunt insita mentibus homi-
 num, quibus aliquo modo uident & expetunt hone-
 sta, sed additos affectus crassiores, qui sollicitant ad di-
 uersa.

DE LIBERO ARBITRIO

uersa. Porro uoluntas huc aut illò uersatilis dicitur
 arbitrium, quæ tanetsi ob relictam in nobis peccati
 procliuitatem, fortasse propensior est ad malum quàm
 ad bonum, tamen nemo cogitur ad malum, nisi con-
 sentiat. Rursus, quod recitat ex Hieremie ca. 10. Scio
 domine, quoniam non est hominis uia eius, nec uiri
 est ut ambulet & dirigat gressus suos, magis ad rerū
 letarum & tristium euentus pertinet, quàm ad po-
 testatem liberi arbitrij. Frequenter enim quum maxi-
 me cauent homines, ne quid incurrant mali, maxime
 malis inuoluuntur. Nec ob id adimitur libertas uo-
 luntatis, uel his qui patiuntur, quia malum uentus-
 rum non præuiderant, uel his qui inferunt, quia non
 eodem animo affligunt inimicos, quo deus per illos
 hoc facit, nimirum ut castiget. Quod si maxime tor-
 queas ad liberum arbitrium, nemo non fatetur absq[ue]
 dei gratia neminem posse rectum uitæ cursum tenu-
 re, & quotidie oramus, Dirige domine deus in con-
 spectu tuo uiam meam, nihilo secius tamen interim
 annitimur & ipsi pro uiribus. Oramus, Inclina cor
 meum deus in testimonia tua. Qui petit auxilium, nō
 deponit conatum. Iterum Proverbiorum. 16. Homi-
 nis est præparare cor, domini autem est gubernare
 linguam. Et hoc ad euenta rerum pertinet, quæ pos-
 sunt accidere aut non accidere, citra dispendium salu-
 tutis æternæ.

Psal. 5.

Psal. 138.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

lutis æternæ. Quomodo autem est hominis præpara-
 re cor, quum Lutherus affirmet omnia necessitate ge-
 ri? At idem eodem in loco dicit, Reucla domino ope-
 ra tua, & dirigentur cogitationes tuæ. Audis opera
 tua, audis cogitationes tuas, quorū neutrum dici po-
 test, si deus in nobis operatur omnia & bona & ma-
 la. Initium uitæ bonæ, misericordia & ueritas &c.
 Aliaq; inibi multa leguntur, quæ faciunt pro his qui
 statuunt liberum arbitrium. Quod autem sciat ex eo-
 dem capite, Omnia propter semetipsum operatus est
 dominus, etiā impium ad diem malum, Deus non con-
 didit ullam naturam ex se malam, & tamen sic sua in-
 effabili sapientia temperat omnia, ut mala quoq; uer-
 tat in bonum nostrum, et in gloriam suam. Nec enim
 Luciferum condidit malum, sed sua sponte deficien-
 tem reseruat æternis supplicijs, & per huius malici-
 am exercet pios, punit impios. Neq; multo magis ur-
 get, quod refert ex cap. 20. Sicut diuisiones aquarum,
 ita cor regis in manu domini, quocunq; uoluerit in-
 clinabit illud. Non statim cogit, qui inclinatur, & ta-
 men nemo negat, ut dixi, deum posse uim facere cogi-
 tationi hominis, extundere quod uolebat, & aliam
 uoluntatem inserere, quin & mentem ipsam potest
 adimere. Nec ideo tamen non manet in nobis regula-
 riter liberum arbitrium. Quod si Solomon sentit hic

DE LIBERO ARBITRIO

quod interpretatur Lutherus, quū omnia corda sint
 in manu domini, quur hoc cū peculiare pronunciat
 de corde regis? Hic locus magis consentit cū eo quod
 legimus Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypo-
 critā, propter peccata populi. Itē Esa. 3. Et dabo pue-
 ros principes eorum, & effoeminati dominabuntur
 eis. Quum deus propitius populo suo inclinat ani-
 mum regis ad bona, non adfert illius uoluntati neces-
 sitatem. Ceterum ad malum inclinare dicitur, quum
 offensus populi peccatis, non reuocat animum stulti
 principis ad rapinas, ad bella, ad tyrannidem propen-
 sum, sed sinit illum suis affectibus præcipitē agi, quo
 per illius maliciam castiget populum. Quod si quan-
 do fieret, ut deus regem ita commertum impelleret
 ad maliciam, nihil est necesse peculiarem casum tra-
 here ad sententiā generalem. Huiusmodi testimonio-
 rum, cuiusmodi Lutherus profert ē Prouerbij, ingēs
 aceruus undiquaq; colligi poterat, sed magis faceret
 ad copiam quā ad uictorian. Tale genus argumen-
 torum rhetores solent in mediā aciem conijcere. Sunt
 enim huiusmodi pleraq; ut adhibita commoda inter-
 pretatione, uel à libero arbitrio stare, uel contra li-
 berum arbitrium pugnare queant. Illud telum Luthe-
 rus existimat Achilleum, & incuitabile, quod Chri-
 stus in Euangelio Ioannis. 15. ait, Sine me nihil pote-
 stis facere.

stis facere. Atqui mea sententia potest ad hoc nō uno modo responderi. Primum, uulgo nihil agere dicitur qui non assequitur id quod expetit, & tamen frequēter aliquousq; promouit, qui conatur. In hoc sensu uerissimum est, nos sine Christo nihil posse facere, loquitur enim illic de fructu Euangelico, qui non contingit nisi manentibus in uite, qui est Christus Iesus. Hoc tropo dixit Paulus, Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Quod minimi momenti est, ac per se inutile, nihil appellat. Item 1. ad Corinth. cap. 13. Si charitatem non habuero, nihil sum. Et mox, nihil mihi prodest. Rursus ad Romanos cap. 4. uocat ea quę non sunt, tanquam sint. Rursus ex Osee, non populum uocat, populum contemptū & reiectum. Simili figura dictum est in psalmis, Ego sum uermis & non homo. Alioqui si quis urgeat hac uoce, nihil, ne peccare quidem licebit sine Christo. Nam Christum hic opinor dici gratiam eius, nisi confugiant ad illud iam explosum, peccatum esse nihil. Et hoc in aliquo sensu uerum est quandoquidem nec sumus, nec uiuimus, nec mouemur sine Christo. Atqui isti donant nonnunquam liberum arbitrium absq; gratia ualere ad peccandum. Donat hoc Lutherus ipse in principio suę assertionis. Eodem pertinet quod ait Ioannes Baptista, Non

1. Corin. 3.

Psal. 21.

e s potest

DE LIBERO ARBITRIO

potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum
 de caelo. Nec ideo consequitur nullam esse uim aut us-
 sum liberi arbitrij. Quod ignis calefacit, è caelo ue-
 nit, quod nos iuxta naturæ sensum expetimus utilia,
 & refugimus noxia, è caelo est, quod post lapsum im-
 pellitur uoluntas ad meliora studia, è caelo est, quod
 lachrymis, elemosynis, precibus assequimur gratiã
 quæ nos deo gratos reddit, è caelo est. Nec interim ni-
 hil agit nostra uoluntas, quanquam non assequitur
 quod conatur, nisi adiutrice gratia, sed quoniam mi-
 nimum hoc est, quod per nos agitur, totum deo trans-
 scribitur, quemadmodum nauita qui nauim in por-
 tum deduxit è graui tempestate in columen, non dicit
 ego seruau nauim, sed deus seruauit, & tamen illius
 ars & industria non fuit ociosa. Similiter agricola cõ-
 uehens uberem prouentum ex agris in horrea, non di-
 cit, ego dedi tam copiosam annonam, sed deus dedit.
 Et tamen interim quis dicat agricolam nihil egisse ad
 prouentum frugum? Sic & uulgo loquuntur, deus de-
 dit tibi pulchros liberos, quum ad hos gignendos non
 desuerit opera patris. Et, deus restituit me sanitati,
 quum non nihil adiuuarit medicus, quemadmodum di-
 cimus, rex deuicit hostes, quum tamen duces & mili-
 tes nauarint bonam operam. Nihil prouenit absq; cœ-
 lesti pluuia, & tamen terra bona producit fructum,
 terra mala

COLLATIO D. ERAS. ROT.

terra mala nihil adfert boni fructus. Sed quoniam hu-
 mana opera nihil efficit, nisi accesserit fauor diuinus
 summa tribuitur diuino beneficio. Nisi dominus edi- Psal. 128.
 ficauerit domum, in uanum laborant qui edificant
 eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigi-
 gilat qui custodit eam. Nec tamen interim in edificā-
 do cessat cura fabrorum, nec in custodiendo uigilan-
 tia excubitorum. Iam non enim uos estis qui loquimi-
 ni, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Pri- Matth. 10.
 ma specie uidetur tollere liberum arbitrium, sed re ue-
 ra adimit nobis sollicitudinem anxiam præmeditandi
 quid simus dicturi in negotio Christi, alioqui peccā-
 rent concionatores, qui se studio præparant ad sacrā
 concionem. Nec omnibus hoc expectandum, si quan-
 do discipulis rudibus spiritus infudit, quod dicerent
 quemadmodum infudit & linguarū donum. Et si quā-
 do infudit tamen in dicendo uoluntas eorum consen-
 tiebat afflatui spiritus, simulq; agebat cum agente.
 Atq; hoc sanè est liberi arbitrij. Nisi forte recipie-
 mus sic deum loquutum per os apostolorum, quemad-
 modum loquebatur Balaamo per os asine. Sed ma-
 gis urget quod est apud Ioannem. 6. Nemo potest ue-
 nire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahendi
 uerbum uidetur sonare necessitatem, & excludere
 uoluntatis libertatem. Verum hic tractus non est uio-
 lentus, sed

DE LIBERO ARBITRIO

lentus, sed facit ut uelis, quod tamen potes nolle, quæ
 admodum ostendimus puero malum & accurrit, ostendi-
 mus ouerantum salicis uirentem, & sequitur, ita de-
 us pulsat animum nostrum sua gratia, & uolentes
 amplectimur. Sic accipiendum & illud quod habe-
 tur apud eundem cap. 14. Nemo uenit ad patrem nisi
 per me. Sicut pater glorificat filium, filius patrem,
 ita pater trahit ad filium, filius ad patrem. Sic legis
 in Cantico. Trahe me post te, curremus &c. Ex Pau-
 lino item epistolis aliquot loca colligi possunt, quæ
 uidentur omnem liberi arbitrij uim subuertere, quod
 genus est illud. 2. Corinth. 3. Non quod sufficientes si-
 mus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed om-
 nis nostra sufficientia ex deo est. Verum hic duobus
 modis succurri potest libero arbitrio. Primum enim
 quidam orthodoxi patres, tres gradus faciunt operis hu-
 mani, primus est cogitare, secundus uelle, tertius pfi-
 cere. Atque in primo quidem ac tertio nullum locum tribuunt
 libero arbitrio quicquam operandi. Animus enim à sola
 gratia impellitur, ut cogitet bonum, & à sola gratia p-
 agitur, ut perficiat quod cogitauit. Ceterum in medio,
 hoc est, in cōsensu, simul agit gratia & humana uolū-
 tas, sic tamē, ut principalis causa sit gratia, minus pri-
 cipalis, nostra uoluntas. Quoniam autē summa rei tri-
 butur illi, qui totum contulit ad perficiendum, non est
 quod homo

Cant. 1.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

quod homo ex bono opere sibi quicquā afferat, quā
 hoc ipsum, ut possit consentire, & cooperari gratiæ
 diuinæ, dei munus sit. Deinde hæc præpositio, ex, so-
 nat originem ac fontē, coq; Paulus distincte refert à
 nobis quasi ex nobis & φ'εαυτῶν ὡς εἰε'εαυτῶν. i.
 ex nobis ipsis. Hæc dici poterant etiam ab illo qui do-
 naret, hominem naturæ uiribus efficaciter uelle bonū
 quandoquidem nec eas uires habet ex sese. Quis enim
 negat omne bonum à deo uelut à fonte proficisci?
 Atq; id frequenter inculcat Paulus, ut adimat nobis
 arrogantiam ac fiduciam nostri, quod & alibi facit,
 Quid habes quod nō accepisti? Si accepisti, quid glo- i. Corin.
 riaris quasi non acceperis? Gloriam audis, quam re-
 tundit hoc dicto. Idem audisset seruus, qui domino lu-
 crum ex usura partum adnumerat, si sibi uindicasset
 laudem bene collocatæ operæ. Quid habes quod non
 accepisti? Et tamen ob strenue nauatam operam col-
 laudatur à domino. Eandem cantionem canit Iacob. i.
 Omne datum optime donum, & omne donum perfe-
 ctum de sursum est descendens. Item Paulus ad Ephe. i.
 Qui operatur omnia secundum consilium uolunta-
 tis suæ. Et hæc eò pertinent, ne quid arrogemus no-
 bis, sed omnia reframus accepta gratiæ diuinæ, qui
 nos auersos uocauit, qui per fidē purificauit, qui hoc
 ipsum donauit, ut nostra uoluntas possit esse σωτει-
 γος illius

DE LIBERO ARBITRIO

Yōs illius gratie, quanquam hæc uel ad omnia satis abunde sit sola, nec opus habeat ullo humane uoluntatis auxilio. Caterum quod est ad Philip. cap. 2. Deus enim operatur in nobis & uelle & perficere, pro bona uoluntate, nō excludit liberum arbitrium, quā enim ait, pro bona uoluntate, si reseras ad hominem, ut interpretatur Ambrosius, intelligis bonam uoluntatem simul agere cum agente gratia. Ac mox inibi præcedit, Cum metu & tremore uestram salutē operamini. Vnde colligis & deum operari in nobis, & uoluntatem ac sollicitudinem nostram simul admitti cum deo. Eam interpretationem ne quis putet reijciendam, præcedit, ut dictum est, hunc locum, uestram ipsarum salutem operamini ἐργάζεσθε, quod uerius significat operari, quā uerbum ἐργάζεσθε, quod deo tribuitur, ὁ ἐργάζων. ἐργάζεσθε uero proprie, quod agit & impellit. Sed ut idem polleant ἐργάζεσθε καὶ ὁ ἐργάζων, certe locus hic docet & hominē

- Matth. 10. operari & deum. Quid autem operatur homo, si idē est nostra uoluntas deo, quod argilla figulo? Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. hoc apostolis dictum est. Et tamen in Acto. 4. actis Petrus legitur loquutus. Tūc repletus spiritu sancto Petrus dixit ad eos. Quomodo cohærebunt hæc inter se contraria, tu non loqueris, sed spiritus, & Petrus loquitur.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

trus loquutus est plenus spiritu sancto, nisi quod spiritus sic loquitur in apostolis, ut simul & ipsi loquuntur obtemperantes spiritui, & tamen uerum est, eos non loqui, non quod nihil agant, sed quod ipsi non sunt principales sermonis autores. Itidem de Stephano legimus, Et non poterant resistere sapientiae & spiritui qui loquebatur, & tamen ipse loquitur apud concilium. Ita Paulus, Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus. Et tamen iustus apud eundem ex fide uiuit. Quomodo igitur uiuens non uiuit? quia spiritui dei fert acceptum quod uiuit. Et ad Corinth. 1. cap. 15. Non autem ego, sed gratia dei, quae mecum est. Si nihil egerat Paulus, quur ante dixerat, se fecisse. Sed abundantius, inquit, illis omnibus laboraui. Si uerum erat, quod dixerat, quur hic corrigit quasi perperam dictum? Nimirum huc spectabat correctio, non ut intelligeretur nihil egisse, sed ne uideretur suis uiribus asscribere, quod auxiliante dei gratia gesserat. Igitur insolentiae suspicionem excludit ea correctio, non operis societatem. Non enim uult deus ut homo sibi quicquam tribuat, etiamsi quid esset quod merito posset sibi tribuere. Quum feceritis omnia quae praecpta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuius facere fecimus. An non rem egregiam praestiterit, qui seruauit omnia praecpta dei? Qualis an omnino quis-

Acto. 6.

Gala. 2.

Roma. 1.

Abacuc. 2.

Luc. 17.

nino quisquā reperiatur nescio. Et tamē qui hoc prae-
 stiterint, iubentur dicere, serui inutiles sumus. Non
 negantur fecisse, sed docentur uitare periculosam ar-
 rogantiam. Aliud loquitur homo, aliud loquitur deus.
 Homo dicit, seruus sum, & seruus inutilis. Quid do-
 minus? Euge serue bone & fidelis. Et, iam non dicam
 uos seruos sed amicos, eosdem pro seruis fratres ap-
 pellat. Et qui se uocant seruos inutiles, deus appellat
 filios suos, atq; hi ipsi qui se nunc praedicant seruos
 inutiles, audiunt à domino, Venite benedicti patris
 mei, & audiunt commemorari sua benefacta, quae ipsi
 se fecisse nesciebant. Arbitror autem praecipuam esse
 clauem ad diuinę scripturę intelligentiam, si specte-
 mus quid eo in loco agatur, hoc animaduerso conue-
 nient ex parabolis aut exemplis illud excerpere, quod
 ad institutum pertinet. In parabola de œconomo, qui
 submouendus ab officio fraude mutat codicillos debi-
 toribus domini, quā multa sunt, quae nihil faciunt
 ad sensum parabolę: hoc tantum excerpitur, magno
 cuiq; studio conandum esse ut dotes à deo acceptas
 largissime effundat iuuandis proximis. antequā mors
 occupet. Itidem in parabola, quam modo attigimus,
 Quis uestrum habens seruum arantem, aut pascentē
 boues, qui regresso de agro dicat illi statim, transi &
 recumbe, & non dicit, para quod cenē, & percinge
 te, & mi-

COLLATIO D. ERAS. ROT.

te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hoc tu manducabis & bibes, nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit, quæ ei imperauerat? Non puto. Huius parabolæ summa est, ut simpliciter obedientes iussis diuinis, strenue suo fungerentur officio nec hinc quicquam laudis sibi uendicarent. Alioqui dominus ipse disidet ab hac parabola qui se gessit. P ministro, quum discipulis concesserit honorem discumbentium. Et gratias agit, quum ait, Eugè serue bone. Et, Venite benedicti. Itaq; non subijcit, ita & uos cum feceritis omnia, dominus nulla gratia dignos iudicabit, & pro seruis inutilibus habebit, sed ait, uos dicite, serui inutiles sumus. Sic Paulus qui plus omnibus laborarat, appellat se minimum apostolorum, & indignum apostoli nomine. Similiter apud Matthæum cap. 10. Nonne duo passeris asse ueneunt & unus ex illis non cadit super terram sine patre uostro. Spectandum est in primis quid illic agat dominus, non enim uoluit docere Diomedeam, quod aiunt omnium rerum necessitatem, sed eò tendit hoc exemplum, ut eximat discipulis metum hominum, quod intelligerēt se deo curæ esse, nec ab hominibus lædi posse, nisi illius permissu, illum uero non permissurum, nisi sic expediret ipsis & Euangelio, alioqui Paulus ad Corinth. 9. Nunquid, inquit, de bubus cura est

f   deo? Vide=

Matth. 10.

deo? Videtur autem & in hoc, quod sequitur apud Evangelistam, hyperbole subesse. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Tot capilli quotidie defluunt in terram, an & hi uocabuntur ad rationem? Quid igitur agebat hyperbole? Nimirum illud quod sequitur, Nolite ergo timere. Quemadmodum igitur his tropis eximitur metus hominum & confirmatur fiducia erga deum, sine cuius providentia nihil omnino fit, ita quos supra recensuimus, non hoc agunt ut tollant liberum arbitrium, sed ut deterreant nos ab arrogantia, quam odit dominus. Tutius est totum transscribere domino, benignus est, nec solum reddet nobis quod nostrum est, uerum etiam, quod ipsius est, iubebit esse nostrum. Filius ille prodigus quomodo dicitur prodigisse portionem suae substantie, si nulla portio fuit in illius manu? Quod habebat acceperat à patre. Et nos fatemur omnes naturae dotes esse dona dei. Habebat portionem suam etiam tu, quum esset in manu patris, & habebat tutius. Quid igitur est efflagitata portione diuertere à patre? Nimirum est naturae dotes arrogare tibi, easque non applicare ad implenda praecepta dei, sed ad explendas carnis concupiscentias. Quid est fames? Est afflictio qua deus extimulat mentem peccatoris, ut agnoscat & oderit seipsum, tangaturque desiderio relictis patris. Quid

tris. Quid est filius secum loquens, confessionem ac
 reditum medians? Est uoluntas hominis applicans
 sese ad gratiam extimulantem, quam, ut diximus,
 uocant praeuenientem. Quid est pater occurrens fi-
 lio? Est gratia dei, quae prouehit uoluntatem nostrā,
 ut perficiamus quod uolumus. Haec interpretatio si
 necum esset commentum, certe probabilior esset, quā
 istorum qui quo conuincant hominis uoluntatem ni-
 hil agere, porrige manum ad quod uoles, interpretā-
 tur, gratia porrigit manum tuam ad quod ipsa uolet.
 Nunc quum sit ab orthodoxis patribus tradita, non
 uideo quare debeat contemni. Eodem pertinet quod
 uidua pauper cula, duo minuta, hoc est, totam substan-
 tiam suam mittit in gazophylacium. Rogo quid me-
 ritorum potest arrogare sibi, qui quicquid, hoc est,
 quod homo potest intellectu naturali & uoluntatis
 libertate, totum debet ei, à quo uires eas accepit? Et
 tamen deus hoc ipsum nobis imputat pro meritis, quā
 non auertimus animū nostrum ab ipsius gratia, quod
 naturae uires ad simplicem obedientiam appellimus.
 Hoc certe tantum ualet, ut falsum non sit, hominem
 aliquid agere, & tamen omnium quae facit summam
 deo uelut auctori tribuat, unde profectum est ut po-
 tuerit suum conatum cum dei gratia coniungere. Ita
 Paulus, Gratia, inquit, dei sum id quod sum. Agnoscit
 f 2 autorem

2. Corin. 15.

DE LIBERO ARBITRIO

autorem. Sed quum audis, Gratia eius in me uacua non fuit, agnoscis humanam uoluntatem simul adnitentem auxilio diuino. Idem indicat quum ait, Non ego, sed gratia dei, que mihi adest. Nam Græcis est, ἢ σὺ ἐμοί. Et Hebræus ille sapientiæ prædicator optat sibi assistere diuinam sapientiam, ut secum sit, ac secum laboret. Assistit tanquã moderatrix, & adiutrix, quemadmodum architectus assistit ministro, præscribit quid sit agendum, ostendit agendi rationem si quid ille perperam facere cœperit, reuocat, si quid ille deficit succurrit, opus asscribitur architecto, sine cuius ope nihil poterat effici, & tamen nemo dixit ministrum ac discipulum nihil egisse. Quod architectus est discipulo, hoc gratia est uoluntati nostræ. Ita Paulus ad Romanos cap. 8. Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nemo uocat infirmum qui nihil potest, sed cui uires non sufficiunt peragendo quod conatur, nec adiutor dicitur, qui totum solus facit. Tota scriptura clamat adiutorium, opem, auxilium, subsidium. Quis autem adiuuare dicitur nisi aliquid agentem? Neq; enim figulus adiuuat lutum ut fiat uas, nec faber securim ut fiat scannum. Itaq; qui sic colligunt, nihil potest homo nisi auxiliante gratia dei, igitur nulla sunt hominis opera bona, his opponemus collectionem magis, ut arbitror, probabilem, ho-

bilem, homo nihil non potest auxiliante dei gratia, igitur omnia opera hominis possunt esse bona. Quot igitur sunt in scripturis diuinis loca, quæ meminerunt auxilij, tot sunt quæ statuunt liberum arbitrium, atq; ea sunt innumerabilia. Itaq; uicero si res aestimetur ex testimoniorum numero. Hactenus ex diuinis libris loca contulimus quæ statuunt liberam arbitrium, et ex aduerso, quæ uidentur in totum tollere. Quoniam autem spiritus sanctus, quo autore prodita sunt hæc, non potest pugnare secum, cogimur uelinus nolimus aliquam sententiæ moderationem querere. Cæterum ut ex eadem scriptura alij aliam sumerent opinionem, in causa fuit, quod alius aliò spectaret, et ad suum quæq; scopum interpretabatur quod legebat. Qui secum reputabant quanta esset in hominibus ad studium pietatis socordia, deinde quantum esset malum desperatio salutis, dum his malis mederi student, incauti in aliud incidere malum, ac plus satis tribuerunt libero hominis arbitrio. Rursus alij perpendentes quanta sit pestis ueræ pietatis hominem suis uiribus ac meritis fidere, quàm intolerabilis quorundam arrogantia, qui sua benefacta iactant, atq; etiam ad mensuram ac pondus uendunt alijs, quemadmodum uenditur oleum et sapo, dum hoc malum magno studio uitant, aut dimidiarunt liberum arbitrium, sic ut

f 3   ad bonum

DE LIBERO ARBITRIO

ad bonum opus nihil profus ageret, aut in totum irregularum inducta rerum omnium absoluta necessitate Nimirum istis uisum est uehementer aptum ad Christiane mentis simplicem obedientiam, ut totus homo pendeat à nutu dei, in illius promissis spem omnem de fiduciam ponat, & agnoscens quam ipse ex sese sit miserabilis, miretur & amet illius immensam misericordiam, quæ nobis gratis tanta largitur, illius uoluntati se totum submittat, siue seruare uelit, siue perdere, nihil laudis ex benefactis sibi arroget, sed totam gloriam ascribat illius gratiæ, cogitans hominem nihil aliud esse, quam uiuum organum diuini spiritus, quod ipse sibi purgauit consecrauitq; sua gratuita bonitate, quod pro sua inscrutabili sapientia moderatur ac temperat, nihil hic esse quod quisquam suis arroget uiribus, & tamen certa fiducia ab illo speret præmium æternæ uitæ, non quia suis benefactis promeruit, sed quod eius bonitati uisum sit promittere ipsi fidentibus, hominis partes esse, assidue precari deum ut impartiat & augeat in nobis spiritum suum agere gratis, si quid per nos benegestum est, illius potentiam in omnibus adorare, sapientiam ubiq; mirari, bonitatem ubiq; amare. Hæc oratio apud me quoq; uehementer plausibilis est, cõgruit enim scripturis diuinis, respondet eorum professione, qui semel mortui

COLLATIO D. ERAS. ROT.

mortui mundo, per baptismum simul sepulti sunt cū
 Christo, ut mortificata carne post hac uiuant & agā
 tur spiritu Iesu, in cuius corpus insiti sunt per fidem.
 Pia nimirum & fauorabilis sententia, quæ nobis om-
 nem adimit arrogantiam, quæ in Christum transfert
 omnem gloriam simul & fiduciam, quæ nobis metū
 hominum ac dæmonum excutit, ac nostris ipsorum
 presidij diffisos, in deo fortes reddit & animosos.
 His libenter applaudimus usq; ad hyperbolas. Quum
 enim audio, adeo nullum esse hominis meritum, ut
 omnia quamuis priorū hominum opera, peccata sint,
 quum audio nostram uoluntatem nihilo plus agere,
 quam agat argilla in manu figuli, quum audio cum-
 cta quæ facimus aut uolumus, ad absolutam referri
 necessitatem, multis scriptis offenditur animus. Pri-
 mum, quomodo toties legis sanctos plenos operibus
 bonis fecisse iusticiam, ambulasse rectos coram deo,
 non declinasse ad dexteram, nec ad sinistram, si quic-
 quid agunt etiam eximie pij, peccatum est, & tale
 peccatum, ut ni subueniret dei misericordia, demer-
 surum esset in tartarū cum pro quo mortuus est Chri-
 stus? Quomodo toties auditur præmium, ubi pror-
 sus nullum est meritum? Qua fronte collaudatur obe-
 dientia eorum qui parent iussis diuinis, damnatur
 inobedientia qui non parent? Quur toties fit in scæ-

DE LIBERO ARBITRIO

eris literis iudicio, si nulla est omnino meritorum ex-
 pensio? Aut quur cogimur sisti ad tribunal iudicis,
 si nihil ex nostro arbitrio, sed ex mera necessitate ge-
 sta sunt in nobis omnia? Obstrepit & illa cogitatio,
 quorsum opus tot monitis, tot p̄ceptis, tot minis,
 tot exhortationibus, tot exostulationibus, si nos ni-
 hil agimus, sed deus pro sua immutabili uoluntate
 operatur in nobis omnia, & uelle & perficere? Uult
 nos assidue precari, uult aduigilare, certare, conten-
 dere ad brauium eterne uitae. Quur assidue rogari
 uult, quod ipse iam decreuit dare aut non dare, nec
 mutare potest sua decreta, quum sit immutabilis ip-
 se? Quur iubet nos tot laboribus expetere, quod ipse
 gratis largiri decreuit? Affligimur, eiicimur, exhibi-
 lamur, excruciamur, occidimur, sic certat in nobis
 dei gratia, sic uincit, sic triumphat. Tam atrocia pa-
 titur martyr, & tamen nihil illi tribuitur meriti, imò
 peccare dicitur exponēs corpus suum tormentis spe-
 uitae caelestis, Sed quur misericordissimus deus sic uo-
 luit in martyribus operari? Crudelis enim uideatur ho-
 mo, si quod gratis largiri decreuisset amico, non da-
 ret, nisi usq; ad desperationē excruciato. Verum ad
 hanc diuini consilij caliginem ubi uentum erit, for-
 tasse iubebinur adorare quod assequi fas non est, ut
 dicat mens humana, dominus est, potest quicquid
 uult, &

COLLATIO D. ERAS. ROT.

mult & quoniam natura optimus est, non potest non
 esse optimum, quicquid uoluerit. Iam & illud satis
 plausibiliter dicitur, quod deus sua dona coronat in
 nobis, ac suum beneficium iubet nostrum esse premi-
 um, & quod in nobis operatus est, ex sua gratuita bo-
 nitate id sibi fidentibus ueluti debitum dignatur im-
 putare ad assequendam immortalitatem. Sed nescio
 quomodo sibi consent, qui sic impijs exaggerant dei
 misericordiam, ut in alijs penè faciant illum crude-
 lem. Benignitatē sua bona nobis imputantis utcunq;
 ferunt aures piæ, cæterum difficile explicatur quo-
 modo iusticiæ sit (non enim iam dico misericordiæ)
 alios, in quibus non dignatus est operari bona, eter-
 nis addicere supplicijs, quum ipsi per se nihil possint
 efficere boni, ut quibus aut nullum est liberum arbi-
 trium, aut si est, ad nihil aliud ualet quàm ad peccan-
 dum. Si rex quispiam donaret ingens præmiū ei qui
 nihil egisset in bello, quum cæteri qui gnauiter se gef-
 sissent, nihil ferrent præter solitum salarium, fortas-
 se posset obmurmurantibus militibus respondere,
 Que uobis iniuria fit, si mihi libet in hunc esse gra-
 tuito liberalem? At iustus & clemens qui posset uide-
 ri, si ducem, quem machinis, copijs, pecunijs, & om-
 nibus præsidijs affatim instruxisset ad bellum, pro re
 bene gesta magnifice coronaret, & alterū quem nul-
 lis instru-

DE LIBERO ARBITRIO

lis instructum praesidijs inermem bello obieisset, ob
 rem infeliciter gestam afficeret supplicio? Nonne mo
 riens ille, iure diceret regi, Quur in me punis quod
 tua culpa commissum est? si similiter instruxisses simi
 liter uicissem. Rursus, si herus in seruum nihil commu
 ritum manumitteret, haberet fortasse quod alijs ser
 uis obmurmurantibus responderet, Nihil uobis dece
 dit, si in hunc sum benignior, habetis mensuram ue
 strum, Atqui nemo non iudicaret crudelem & ini
 quum dominum, qui seruum loris caederet, uel quod
 minus esset procero corpore, uel naso porrectiore,
 uel alioqui parum elegante forma. Nonne is iure ob
 murmuraret domino cedenti, Quur do poenas ob
 id quod in manu mea non est? Atq; hoc iustus etiam
 diceret, si domino esset in manu mutare uitium cor
 poris in seruo, quemadmodum deo in manu est muta
 re uoluntatem nostram, aut si dominus hoc ipsum,
 quo offenditur, uitium addidisset seruo, ueluti si trun
 casset nasum, aut faciem cicatricibus foedasset, que
 admodum deus iuxta quorundam opinionem etiam
 mala omnia operatur in nobis. Rursus, quod ad praec
 epta attinet, si dominus seruo compedibus astrictio
 in pistrino, multa praescriberet, abi illuc, fac hoc, cur
 re, recurre, diraminitans ni pareat, nec interim solu
 ueret illum, iamq; no parenti uirgas expediret, non
 ne uideatur

COLLATIO D. ERAS. ROT.

ne uideatur seruus iure dominum uocare uel insanus
 uel crudelem, si loris occideret, quod non fecisset ea
 quæ non erant in ipsius potestate? Porro quod isti fi-
 dem & charitatem in deum in immensum exaggerat
 æquis auribus serinus, arbitantes uitam Christiano-
 rum tot undiq; sceleribus contaminatam, non aliunde
 proficisci, quam ex fide nostra frigida & somni-
 culosa, quæ uerbotenius credimus deo, quæq; natat in
 summis labijs, cum iuxta Paulum, corde credatur ad
 iustitiam. Nec admodum digladiabor cum his, qui ad
 fidem uelut ad fontem caputq; reserunt omnia, etiam
 si mihi fides ex charitate, charitas ex fide uicissim na-
 sci aliq; uidetur, certe charitas alit fidem, quemadmo-
 dum in lucerna lumen alitur olco, libentius enim illi
 fidimus, quem uehementer amamus. Nec desunt, qui
 fidem initium uolunt esse salutis potius, quam sum-
 mam. Sed de his non contendimus. Cæterum hic ca-
 uendum erat, ne dum toti sumus in amplificandis fi-
 dei laudibus, subuertamus libertatē arbitrij, qua sub-
 lata, non uideo quo pacto possit explicari quæstio de
 iustitia, deq; misericordia dei. Ex huiusmodi angu-
 stijs, cum sese non explicarent ueteres, quidam duos
 deos facere coacti sunt, alterum ueteris testamenti,
 quem tantum uolebant esse iustum, non etiam bonū,
 alterum noui testamenti, quem tantum uolebant esse
 bonum,

DE LIBERO ARBITRIO

bonum, non iustum, quorum impium commentum factis explodit Tertullianus. Manichæus, ut diximus, duas in homine naturas somniauit, alterā quæ non posset non peccare, alteram quæ non posset non beneficiare. Pelagius dum metuit iustitiæ dei, plus satis tribuit libero arbitrio, à quo non ita multum absunt, qui tantum tribuunt uoluntati hominis, ut ex naturæ uiribus p̄ opera moraliter bona promereri possint gratiam illam supremam qua iustificamur. Hi mihi uidentur hominem ostensa bona spe salutis adipiscendæ ad conandum inuitare uoluisse. Quemadmodum Cornelius precibus & elemosynis meruit doceri à Petro, Eunuchus à Philippo. Diuus Augustinus dum sedulo querit Christum in Paulinis epistolis, meruit inuenire. Hic illos qui non ferunt quicquam boni hominem posse, quod non debeat deo, sic placare possumus, ut dicamus, nihilo scius totum opus deberi deo sine quo nihil efficeremus, & quod adfert momenti liberum arbitrium, perpusillum esse, & hoc ipsum esse diuini muneris, ut possimus animum ad ea quæ sunt affectere, aut gratiæ & ueræ ȳc̄v. Augustinus ex colluctatione cum Pelagio factus est iniquior libero arbitrio, quam fuerat antea. Contra Lutherus ante non nihil tribuens libero arbitrio, huc prouectus est calore defensionis, ut in totum tolleret. Atqui reprehenditur

COLLATIO D. ERAS. ROT.

lenditur apud Græcos Lycurgus, opinor, quod odio
 temulentie uites, incidi iusserit, quum ad motis pro-
 priis fontibus sic posset excludere temulentiam, ut ta-
 men non periret usus uini. Poterat enim, mea senten-
 tia, sic statui liberum arbitrium, ut tamen uitaretur il-
 la fiducia meritorum nostrorum, cæteraq; incommo-
 da que uitat Lutherus, simulq; ea incommoda que
 nos supra recensuimus, nec perirent ea commoda,
 que miratur Lutherus. Hoc mihi uidetur præsta-
 re illorum sententia, qui tractum, quo primum ex-
 timulatur animus, totum attribuunt gratiæ, tantum
 in cursu tribuunt nonnihil hominis uoluntati, que
 se non subduxerit gratiæ dei. Quum autem rerū om-
 nium tres sint partes, initium progressus, & summa,
 duas extremas tribuunt gratiæ, tantum in progressu
 fatentur aliquid agere liberum arbitrium, sic tamen,
 ut ad idem opus indiuiduum simul concurrant due
 cause, gratia dei, & hominis uoluntatis, sic tamen ut
 gratia sit causa principalis, uoluntas secundaria, que
 sine principali nihil possit, quum principalis sibi suf-
 ficiat. Quemadmodum natua uis ignis urit, & ta-
 men principalis causa deus est, qui simul per ignem
 agit, que uel sola sufficeret, & sine qua nihil ageret
 ignis, si se subduceret illa. Hac temperatura fit, ut ho-
 mo totam salutem suam diuinæ gratiæ ferre debeat
 acceptam.

DE LIBERO ARBITRIO

acceptam, quum perpusillum sit quod hic agit liberum
arbitrium, & hoc ipsum quod agere potest, sit diu-
ne gratie, qui primum condidit liberum arbitrium,
deinde liberauit etiam ac sanauit. Atq; ita placatur
si modo placabiles sunt hi, qui nō ferunt homini quic-
quam esse boni, quod deo non debeat. Debet & hoc
sed aliter alioq; titulo. Quemadmodum hereditas ex
æquo obueniens liberis, non uocatur quidem benig-
nitas, quia per communem legem contingit omnibus.
Si quid præter commune ius donatum est huic aut il-
li, liberalitas dicitur, tamen hereditatis etiam nemi-
ne liberi debeant parentibus. Conabimur & parabo-
lis exprimere, quod dicimus, Oculus hominis quam-
uis sanus nihil uidet in tenebris, excæcatus, ne in lu-
ce quidem, ita uoluntas quamuis libera, nihil tamen
potest, si se subducat gratia, & tamen infusa luce, po-
test occludere qui sanos habet oculos, ut non uideat,
potest & oculos auertere, ut desinat uidere, quod ui-
dere poterat. Plus autē debet, qui oculos habebat ex-
cæcatos uitio quopiam. Primum debet conditori, de-
inde medico. Ante peccatum utcumq; sanus erat ocu-
lus, peccato uitiatu oculi. Quid hic sibi potest ar-
rogare, qui uidet? Est tamen quod sibi imputet, si pru-
dens claudat aut auertat oculos. Accipe parabolam
alteram, Pater infantem nondum ingredi potentem,
collapsum

COLLATIO D. ERAS. ROT.

collapsum erigit, ut cunq; adnitentem, & pomum ex
 adverso positum ostendit, gestit puer currere, sed
 ob imbecillitatem membrorum mox denuo collapsus
 rus esset, ni pater manu porrecta fulciret, regetq;
 gressum illius. Itaq; patre duce peruenit ad pomum,
 quod pater uolens dat illi in manū, ueluti cursus prae
 mium. Erigere se non poterat infans, nisi pater sustu
 lisset, non uidisset pomum, nisi pater ostendisset, nō
 poterat progredi, nisi pater inualidos gradus perpe
 tuo adiuuisset, non poterat attingere pomū, nisi pater
 dedisset in manum. Quid hic sibi uindicabit in
 fans? Et tamen egit non nihil. Nec habet tamen, quod
 de suis uiribus gloriatur, quum se totum debeat pa
 tri. Ponamus enim hoc interim esse quod est in deo.
 Quid igitur hic agit infans? Erigenti ut cunq; adni
 titur, & ad illius moderationem gressus infirmos, ut
 potest, accommodat. Poterat pater trahere nolentē,
 & poterat reluctari puerilis animus, spreto pomu,
 poterat pater dare pomum absq; cursu, sed sic dare
 maluit, quia sic magis expedit puero. Facile patiar,
 ut aliquanto minus debeat industriae nostrae ad cō
 sequendum uitam aeternam, quam pueri ad patris ma
 num currentis. Hic quū uideamus minimum esse tri
 butum libero arbitrio, tamen quibusdam hoc ipsum
 uidetur esse plus satis, solam enim gratiam uolunt in
 nobis

DE LIBERO ARBITRIO

nobis agere, nostram mentem in omnibus nihil aliud
 quam pati, uelut organum diuini spiritus, ut nullo pa-
 cto bonum possit dici nostrum, nisi quatenus diuina be-
 nignitas gratis hoc nobis imputat, gratia enim non tam
 operari in nobis per liberum arbitrium quam in libero
 arbitrio, quemadmodum figulus operatur in argilla non
 per argillam. Vnde igitur coronæ præmijsq; mentio? De-
 us, inquiunt, sua dona coronat in nobis, ac suum bene-
 ficium iubet esse nostrum præmium, & quod in no-
 bis, operatus est, imputare dignatur ad consortium
 regni cœlestis. Hic non uideo, quomodo statuatur uo-
 luntatem liberam, quæ nihil agat. Nam si dicerent,
 sic agi à gratia, ut acta simul ageret, facilius esset ex-
 plicatio. Quemadmodum iuxta physicos, corpus no-
 strum principium motus habet ab anima, nec omni-
 no moueri posset absq; anima, & tamen non solum
 mouetur ipsum, uerum etiam mouet alia, & tanquam
 socius operis uocatur ad societatem gloriæ. Quod si
 deus sic operatur in nobis, quemadmodum figulus in
 argilla, quid potest nobis imputari uel in bonum, uel
 in malum? Non enim libet in hanc uocare quæstionem
 animam Iesu Christi, quæ nimirum & ipsa fuit orga-
 num diuini spiritus. Et si carnis infirmitas obstat quo-
 minus mereatur homo, exhorruit & ille mortem, &
 non uult fieri uoluntatem suam, sed patris. Et tamen
 hanc fatentur

COLLATIO D. ERAS. ROT.

hanc fatentur esse fontem meritorū, qui ceteris sanctis omnibus detrahunt omne meritum boni operis. Ceterum, qui negant ullum omnino liberum arbitrium esse, sed absoluta necessitate fieri omnia, fatentur deum in omnibus operari, non solum opera bona, uerum etiam mala. Vnde consequi uidetur, ut quemadmodum homo nulla ratione dici potest autor bonorum operum, ita nullo modo dici potest autor malorum. Hęc sententia quā palam uideatur deo tribuere crudelitatem & iniustitiam, à quo sermone uehementer abhorrent aures religiosę (deus enim nō esset, si quicquam in illum competeret, uel uitij, uel imperfecti) tamen habent hi quoq; quod in causa tam non plausibili respondeant, Deus est, non potest non optimum et pulcherrimum esse quod facit, si spectes decorū uniuersi, etiam illa quę per se mala sunt, hic bona sunt, & illustrant gloriam dei, nec est ullius creaturę iudicare consilium creatoris, sed sese totam illi per omnia subijcere, adeo ut si uideatur deo hunc aut illum damnare, non debeat obmurmurare, sed amplecti quicquid illi placuerit, illud semel persuasum habens, omnia per illum optime geri, nec posse aliter geri quā optime. Alioqui quis ferat hominē si dicat deo, quare me non fecisti angelum? Nōne deus huic merito respondeat, Impudens, si te fecissem ranam, quid habe-

g   bas quod

DE LIBERO ARBITRIO

bas quod querereris? Item si rana ex postularet cū deo
 quur me non fecisti pauonem, uersicoloribus pennis
 conspicuum? nōne huic iure diceret, Ingrata, potes-
 ram te fugum aut bulbum facere, nunc salis, bibis, et
 cantas. Rursus, si dicat basiliscus aut uipera, quur mo-
 condidisti animal omnibus inuisum, omnibus letiferū
 potius quam ouem? Quid responderet deus? Fortasse
 diceret, Mihi sic uisum est, et sic congruebat decoro
 et ordini uniuersitatis. Nec tibi tamen facta est inu-
 ria, non magis quam muscis, culicibus, reliquisq; in-
 sectis, quorum unumquodq; sic finxi, ut ingens etiā
 miraculum præbeant contemplantibus. Nec ideo nō
 est mirandum ac pulchrum animal araneus, si distimi-
 lis est elephanto, imō plus miraculorum est in araneo
 quam in elephanto. Non tibi sat est, quod in tuo ge-
 nere perfectum es animal? Neq; tibi datum est uene-
 num ut occidas, sed ut his armis te tuosq; scetus tuea-
 re, quem admodū bubus addita sunt cornua, leonibus
 unguis, lupo dentes, calces equis. Habet animantium
 unumquodq; suam utilitatem. Equus baiulus est, bos
 arator, asinus et canis opera iuuant, ouis ad pastum
 ac uestitum hominis adfert utilitatē, tu præstas usum
 ad pharmaca. Sed desinamus ratiocinari cum his que
 ratione carent. De homine nobis est instituta disputa-
 tio, quem deus condidit ad imaginem et similitudinē
 suam, et

Gene. i.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

suam, & cuius gratia condidit omnia. Quum uero uideamus quosdam nasci corporibus felicissimis, ingenijs optimis, ac uelut ad uirtutem natis, rursus alios corporibus monstruosis, alios morbis horrendis obnoxios alios animistā stupidis, ut minimū absint à brutis animantibus, quosdam ipsis etiam brutis brutiores, alios ingenijs tam propensis ad flagitia, ut ad hæc uideantur uisatorum rari, quosdam planè dementes ac demoniacos. Quibus modis hic explicabimus questionem de iusticia ac misericordia dei? An dicemus cum Paulo, ò altitudo &c. sic arbitror melius quam impia temeritate iudicare de dei consilijs, quæ sunt homini imperuestigabilia. Verum longe difficilius sit explicare quare deus in alijs immortalis gloria coronet sua benefacta, in alijs sua malefacta puniat æternis supplicijs. Hoc tamè paradoxon ut tueantur, multis auxiliarijs paradoxis est opus, quo tuta sit acies aduersus alteram partem. Exaggerant in immensum peccatū originale, quo sic uolunt corruptas esse præstantissimas etiam humanæ naturæ uires, ut ex sese nihil possit, nisi ignorare & odisse deum, ac ne per se dei quidem gratiam iustificatus ullum opus possit efficere, quod non sit peccatum, atq; illam ipsam procliuatatem ad peccandum in nobis ex peccato primorum parentum relictam uolunt esse peccatū, & eandem in-

dem inuincibilem esse, adeo nullum sit dei præceptum, quod homo etiam per fidem iustificatus possit implere, sed tot dei præcepta nõ aliò spectare, quàm ut amplificetur dei gratia salutem largiens absq; respectu meritorũ. Verum interim isti mihi uidentur alibi cõtrahere dei misericordiam, ut alibi dilatent, perinde ac si quis apponat conuiujs perparcũ pran dium, quo splendidior uideatur in cœna, & quodammodo pictores imitetur, qui quum lucem mentiri uolunt in pictura, obscurant umbris, quæ proxima sunt. Primum enim penè crudelem faciunt deum, qui ob peccatum alienum sic sæuiat in uniuersum hominũ genus, præsertim quum qui cõmiserant resipuerint, ac tam graues dederint pœnas quàm diu uixerunt. Deinde quum aiunt etiam illos qui per fidem iustificati sunt, nihil aliud quàm peccare, adeo, ut amando deum, & fidedo deo reddamur digni odio dei, nõne uehementer hic faciunt parcã dei gratiam, quæ sic iustificat hominem per fidem, ut tamen adhuc nihil aliud sit quàm ipsum peccatum? Præterea dum deus tot præceptis onerat hominem, quæ ad nihil aliud ualent, quàm ut magis oderit deum, grauiusq; damnetur, nõne faciunt eum ipso Dionysio Siciliæ tyranno inclementiorem, qui multas leges studio prodidit quas suspicabatur plerosq; si nullus instaret, non seruaturos, ac primum cõ-

mum cōniuebat, mox ubi uidit omnes propemodum
 alieui peccasse, cœpit eos uocare ad pœnam. Itarcedi-
 didit sibi omnes obnoxios. Et tamen huius leges erant
 huiusmodi, ut facile possent seruari, si quis uoluisset.
 Non nunc excutio causas, quibus docent omnia dei
 præcepta nobis esse impossibilia, nec enim hoc insti-
 tutum, tantū obiter ostendere uolui, istos nimio stu-
 dio dilatandæ in ratione salutis, eandem in alijs ob-
 scurare, quædam non uideo quomodo consistant. In-
 uulgato libero arbitrio docent hominem iam agi spiri-
 tu Christi, cuius natura non patitur consortium pec-
 cati. Et tamen ijdem dicunt hominem etiam accepta
 gratia nihil aliud quàm peccare. Id genus hyperbolis
 delectatus uidetur Lutherus, ut aliorum hyperbolas
 ueluti malum nodū, quod dici solet, malo cuneo pro-
 pelleret. Quorundam temeritas ad hyperbolem pro-
 cesserat, qui uendebant merita, non solum sua, uerum
 etiam omnium sanctorum. At qualia tandem opera?
 Cantiones, murmura psalmorum, pisces, in edias, ue-
 stes, titulos. Hunc clauum clauo sic pepulit Lutherus
 ut diceret nulla esse omnino merita sanctorū, sed om-
 nia quamlibet piorum hominum facta fuisse peccata
 damnationem æternam allatura, ni fides & dei mise-
 ricordia succurrisset. Itidem altera pars luculentum
 questum faciebat ex confessionibus & satisfactioni-
 bus, qui-

DE LIBERO ARBITRIO

bus, quibus mire irretiuerant hominum conscientias
 item ex purgatorio, de quo paradoxa quaedam tradi-
 derant. Hoc uitium sic corrigit pars diuersa, ut con-
 fessionem dicant commentum esse Satanae, qui mode-
 stissime, negant exigendā, pro peccatis non esse opus
 ulla satisfactione, quam Christus pro peccatis omni-
 um pœnas resoluerit, deniq; nullum esse purgatori-
 um. item pars una dicit, etiam priorculorum consti-
 tutiones obligare ad pœnam gehennæ, nec dubitat
 promittere uitam æternam si quis obedierit, diuersa
 pars sic huic medetur hyperbolæ, ut dicat omnes
 pontificum, conciliorum, episcoporum constitutio-
 nes esse hæreticas & antichristianas. Sic una pars ex-
 tulerat pontificis potestatem πᾶν ὡς ἐξ ἑοῦ καὶ κῆρος,
 altera sic prædicat de pontifice, ut non ausim referre
 Rursus una pars dicit, monachorum & sacerdotum
 uota obstringere hominem ad pœnam gehennæ & in-
 perpetuum, altera dicit talia uota esse prorsus impia
 nec esse suscipienda, nec si susceperis, seruanda. Ex ta-
 lium igitur hyperbolarum collisione nascuntur hec
 fulmina ac tonitrua, quæ nunc concutunt orbem.
 Quod si pars utraq; pergat mordicus tueri suas hy-
 perbolas, uideo talem pugnam inter illos futurā, qua-
 lis fuit inter Achillem & Hectorem, quos, quoniam
 erant pariter feroces, sola mors potuit diuidere. Ac
 uulgo

COLLATIO D. ERAS. ROT.

adgo quidem aiunt, baculum curuum ut rectum facti-
 us, in diuersam partem inflectendum esse, id fortasse
 consultum fuerit in corrigendis moribus, in dogmati-
 bus aut ferendum sit nescio. In exhortando aut dehor-
 tando uideo nonnunquam esse locum hyperbolicis, ue-
 lut ut addis homini timido fiduciam, apte dixeris, ne
 metue, deus omnia loquetur & faciet in te. Et ad re-
 tundendam hominis impiam insolentiam, utiliter for-
 tasse dixeris, hominem nihil aliud esse quam peccatum
 & aduersus eos, qui sua dogmata postulant equari,
 scripturis Canonicis, utiliter dixeris, hominem nihil
 aliud esse quam mendacium. Verum ubi in disquisitio-
 ne ueri proponuntur & ἔτιώματα, non arbitror uten-
 dam huiusmodi paradoxis, quae non multum absunt
 ab enigmatibus, mihi quidem in his placet modera-
 tio. Pelagius libero arbitrio uisus est tribuere plus sa-
 tis, Scotus tribuit assatim Lutherus primum mutila-
 bat tantum amputato dextro brachio, mox nec hoc
 contentus prorsus iugulauit liberum arbitrium, &
 e medio sustulit. Mihi placet illorum sententia, qui
 nonnihil tribuunt libero arbitrio, sed gratiae pluri-
 mum. Nec enim sic erat uitanda Scylla arrogantiae,
 ut feraris in Charybdim desperationis aut socordiae,
 neque sic medendum membro luxato, ut in diuersam
 partem detorqueas, sed in suum locum erat repo-
 nendum,

DE LIBERO ARBITRIO

nendum, nec sic erat à fronte pugnandum cum hoste,
 ut à tergo uulnus accipias incautus. Hac moderatio-
 ne fiet, ut sit aliquod opus bonum, licet imperfectum,
 sed unde nihil sibi possit arrogare homo, erit aliquod
 meritū, sed cuius summa debeat deo. Abunde multum
 est infirmitatis uitiorum, scelerum, in uita mortali-
 um, ut si se quisq; uelit contemplari, facile doponat
 christas, etiam si non asseueremus hominem quamuis
 iustificatum nihil aliud esse quam peccatum, præser-
 tim quum Christus appellet renascentium, Paulus no-
 uam creaturam. Quum inquit, datur aliquid libe-
 ro arbitrio? Ut sit quod merito imputetur impijs, qui
 gratiæ dei uolētes defuerint, ut excludatur à deo cri-
 delitatis & iniustitiæ calumnia, ut excludatur à no-
 bis desperatio, ut excludatur securitas, ut extimule-
 mur ad conandum. Ob has causas ab omnibus fere sta-
 tuitur liberum arbitrium, sed inefficax absq; perpe-
 tua dei gratia, ne quid arrogemus nobis. Dicat ali-
 quis, ad quid ualet liberum arbitriū, si nihil efficiat?
 Respondeo, ad qd ualet totus homo, si sic in illo agit
 deus quemadmodum figulus agit in luto, & quemad-
 modum agere poterat in silice? Proinde si satis iam
 demonstratum est, hanc materiam esse talem, ut non
 expediat ad pietatem altius eam scrutari quam oportet,
 præsertim apud idiotas, Si docuimus hanc opi-
 nionem

COLLATIO D. ERAS. ROT.

nionem pluribus & euidentioribus testimonijs scrip-
 turarum fulciri, quam alteram, Si constat scripturam
 sacram in plerisque locis uel obscuram esse tropis, uel
 secum etiam pugnare prima quidem specie, eaq; gra-
 tia uelinus, nolimus alicui recedendum à uerbis &
 literis, ac interpretatione moderandam esse sententi-
 am, Deniq; si declaratum est quot incommoda, non
 dicam absurda consequantur, si semel funditus tolla-
 tur liberum arbitrium, si palam est factum hac, quam
 dixi, sententia recepta nihil perire eorum quæ Luthe-
 rus pie quidē & Christiane differuit, de summa cha-
 ritate in deum, de abijcienda fiducia meritorum, ope-
 rum & uirium nostrarum, de tota fiducia transfen-
 da in deum, & illius promissa, iam uelim illud expen-
 dat lector, num æquum censeat, ut damnata sententia
 tot ecclesiæ doctorum, quam tot iam seculorū ac gen-
 tium consensus approbavit, recipere paradoxa quæ-
 dam, ob quæ nunc tumultuatur orbis Christianus. Ea
 si uera sunt, ingenue fateor ingenij mei tarditatem,
 qui non assequar, certe sciens non reluctor ueritati,
 & ex animo faueo libertati uere Euangelicæ, ac de-
 testor quicquid aduersatur Euangelio. Nec hic ago
 personam iudicis, ut dixi, sed disputatoris, & tamen
 uere possum illud affirmare, me in disputando eā ser-
 uasse religionem, quæ olim in causis capitalibus à iu-
 ratis iudi-

DE LIBERO ARBITRIO

ratis iudicibus exigebatur. Nec me licet senem, uel pu-
debit, uel pigebit à iuueue discere, si quis cum Euar-
gelica mansuetudine doceat euidentiora. Hic audiam
sat scio, Discat Erasmus Christum, & ualere iubeat
humanam prudentiam, hæc nullus intelligit, nisi qui
spiritum habet dei. Si nondum intelligo quid sit Chri-
stus, nimirum hætenus procul aberratum est à scopo
Quanquam illud lubens didicero, quem spiritum hæ-
buerint tot doctores ac populi Christiani, nam
probabile est populū idem sensisse quod
docbant episcopi, annis iam mil-
le trecentis, qui hoc non
intellexerūt. CON

TVLI, penes

alios esto

iudi-

cū.

De libero Arbitrio *Dei* & *hōis* sive col-
lationis per Des. Erasmum Ro-
terodamum finis.

ANNO SALVTIS.

M. D. XXIII.